

BATAS

COMMISSION ON HUMAN RIGHTS

LIBRARY

NG 1997

PARA SA

KARAPATAN

NG MGA

KATUTUBO

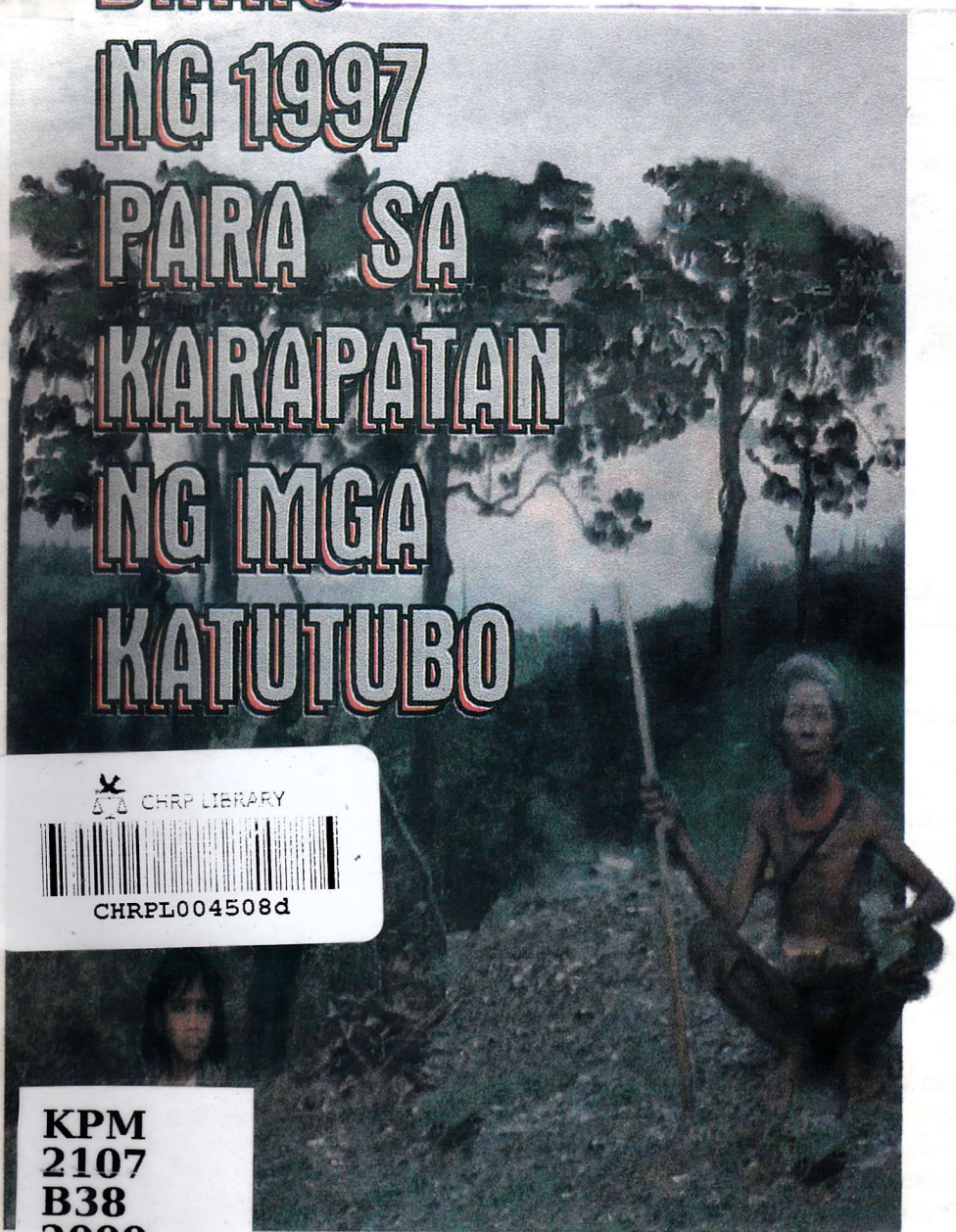

CHR LIBRARY

CHRPL004508d

**KPM
2107
B38
2000**

ISANG BATAS

I sang Batas na kikilala, mangangalaga at magtataguyod ng mga karapatan ng mga Katutubong Pamayanan/Katutubong Pilipino, lilikha ng isang Pambansang Komisyon para sa mga katutubo, magtatatag ng mga kaukulang pagsasagawa, maglalaan ng gugulin para dito at para sa iba pang layunin.

KABANATA I Pangkalahatang Probisyon

Seksyon 1. Maiksing Pamagat - Ang batas na ito ay kikilalanin bilang "Batas ng 1997 para sa Karapatan ng mga Katutubo."

Seksyon 2. Pagpapahayag ng Pambansang Patakaran - Kikilalanin at itataguyod ng Pamahalaan ang tinutukoy dito na mga karapatan ng mga Katutubong Pamayanan/Katutubong Pilipino na napapaloob sa balangkas ng Saligang Batas.

- a) Kikilalanin at itataguyod ng Pamahalaan ang mga karapatan ng mga KP/KP sa diwa ng pambansang pagkakaisa at pag-unlad;
- b) Pangangalagaan ng Pamahalaan ang mga karapatan ng mga KP/KP sa kanilang mga lupaing ninuno upang matiyak ang pangkabuhayan, panlipunan at pangkalingang kapakanan at kikilalanin ang pagpapairal ng mga kinaugaliang batas na gumagabay sa mga karapatan sa pag-aari o ugnayan sa pagpapasya sa pag-aari at lawak ng lupaing ninuno;
- k) Kikilalanin, igagalang at pangangalagaan ng Pamahalaan ang mga karapatan ng mga katutubo upang mapanatili at mapaunlad ang kanilang mga kalinangan/kaugalian at samahan. Isasaalang-alang ang mga karapatang ito sa pagbalangkas ng mga pambansang batas at patakaran;
- d) Titiyakin ng Pamahalaan na lahat ng kasapi ng mga KP/KP, anuman ang kasarian ay magtatamasa ng pantay-pantay na ganap na sukatan ng mga karapatang pantao at mga kalayaan na walang pagtatangi o diskriminasyon;
- e) Gagawa ng hakbang ang Pamahalaan na may pakikilahok ang mga kinuukulang KP/KP, upang mapangalagaan ang kanilang mga karapatan at tiyakin ang paggalang sa kanilang pangkalinangang karangalan, at para matiyak na ang mga kasapi ng KP/KP ay makikinabang ng pantay sa mga karapatan at

pagkakataon na ipinagkakaloob ng mga pambansang batas at kautusan sa ibang kasapi ng populasyon at;

- g) Kikilalanin ng Pamahalaan ang kanyang mga tungkulin na matugunan sa matatag na pagpapahayag ng mga KP/KP sa pangkalinangang karangalan sa pagtiyak sa pinakamalaking paglahok ng mga KP/KP sa dako ng pag-aaral, kalusugan pati na rin ang iba pang paglilingkod, upang ang mga nasabing paglilingkod ay higit na makatugon sa mga pangangailangan at naisin ng mga nasabing pamayanan.

Tungo sa layuning ito, ang Pamahalaan ay magtatayo at magtatatag ng kinakailangang kaparaanan upang maipatupad at matiyak ang pag-unawa sa mga nasabing karapatan na may pagsasaalang-alang sa kanilang kaugalian, tradisyon, pinahalagahan, paniniwala, hilig at institusyon at upang pagtibayin at isagawa ang mga batas para pangalagaan ang kanilang mga karapatan sa kanilang mga lupaing ninuno.

KABANATA II

Kahulugan ng mga Katawagan

Seksyon 3. Kahulugan ng mga Katawagan - Para sa layunin ng batas na ito, ang mga sumusunod na mga katawagan ay mangangahulugan ng:

- a) **Lupaing ninuno** - alinsunod sa Seksyon 56 ang lupaing ninuno ay tumutukoy sa lahat ng mga lupain na karaniwan ay pag-aari ng mga KP/KP na bumubuo ng mga lupa, tubigang malayo sa dagat, mga baybayin at mga likas na yaman na naroon na hinahawakan batay sa isang kasulatan ng pagmamay-ari, may nakatira o pag-aari ng mga KP/KP, sila mismo o sa pagmamay-ari ng kanilang mga ninuno, pampamayanan o sariling pag-aari simula pa nuong panahong di na maalala nagpapatuloy hanggang ngayon maliban na lang kung nagambala ng digmaan, sapilitang paglikas dahil sa dahas, panlilinlang, pagnanakaw o sanhi ng mga proyekto ng pamahalaan o ng iba pang kusang loob ng kasunduang ipinasok sa pamahalaan at mga pribadong tao o korporasyon at kung saan ay kailangan upang matiyak ang kanilang pangkabuhayan, panglipunan at pangkalingang kapakanan. Isasama ang mga lupang ninuno, kagubatan, pastulan, tirahan, sakahan at iba pang lupain na sariling pag-aari kahit na maaaring mailipat at maipamigay o iba pa, pangasuhan, libingan, lugar sambahan, tubigan, mineral o likas na yaman o mga lupaing maaaring hindi na tanging tinitirahan ng mga katutubong pamayanan subalit kung saan nakaugalian na daanan nila para sa kanilang ikinabubuhay at nakaugaliang kilos o gawain, lalo na ang mga pinangangasuhan ng mga katutubong pamayanan na hanggang ngayon ay pagalagala o kaya ay mga palipat-lipat na magsasaka.

b) Lupang ninuno alinsunod sa Seksyon 56, ang lupang ninuno ay tumutukoy sa lupang inookupahan, pag-aari at ginamit ng tao, pamilya o angkan ng mga kasapi ng KP/ KP simula pa nuong panahong di abot ng ala-ala sa kanilang sarili o sa pamamagitan ng kanilang hinalinhan na may malasakit, nasa ilalim ng paghahabol ng isang tao o nakaugaliang panlupon na pag-aangkin, tuloy-tuloy hanggang

sa kasalukuyan maliban kung nagambala ng digmaan, sapilitang paglikas dahil sa dahas, panlilinlang, pagnanakaw o bunga ng mga proyekto ng pamahalaan at iba pang kusang loob na kasunduang pinasukan ng pamahalaan at pribadong indibidwal/mga korporasyon, kabilang ngunit hindi limitado sa mga lupang pamahayan, mga hagdan-hagdang palayan, pribadong gubat, kaingin at kakahuyan;

- k) Katibayan ng Titulo sa Lupaing Ninuno - tumutukoy sa titulo na kumikilala sa mga karapatan ng pagmamay-ari ng mga KP/KP sa kanilang lupaing ninuno na tinukoy at nailarawan naaayon sa batas;
- d) Katibayan ng Titulo ng Lupang Ninuno - tumutukoy sa titulo na pormal na kumikilala sa mga karapatan ng mga katutubong pamayanan sa kanilang mga lupang ninuno.
- e) Pamayanang Pag-aangkin - tumutukoy sa pag-aangkin sa lupa, mga likas na yaman at karapatan dito na pag-aari ng buong pamayanan sa loob ng isang tukoy na sakop na lupain.
- g) Nakagawiang Batas - tumutukoy sa isang lupon ng mga nakasulat o hindi nakasulat na mga alituntunin, kagawian at kasanayan na kinaugaliang kinikilala, tinatanggap, tinutupad ng mga KP/KP.
- h) Malaya at Paunang Napaalamang Pagsang-ayon - bilang gamit sa batas na ito, mangangahulugan na ang pinagkasunduan ng lahat ng kasapi ng KP/KP ay pagpapasyahan naaayon sa kani-kanilang mga nakagawiang batas, nakasanayan, malaya sa ano mang panlabas na pag-impluwensiya, panghihimasok, pakikialam at pamimilit at nakuha matapos na lubos na pagsisiwalat ng layunin at saklaw ng pagkilos, sa pananalita at paraan na mauunawaan ng pamayanan.
- i) Mga Katutubong Pamayanan/Mga Katutubong Tao - tumutukoy sa isang lupon ng mga tao o mga magkakauring lipunan na kinilala sa sariling pagpapatunay o ng iba na patuloy na naninirahan bilang isang organisadong pamayanan sa

isang hinangganan at tinakdang lupain, at nasa ilalim ng pag-aangking pag-aari simula pa nang panahon na di abot ng ala-ala, tinirahan, pag-aari at ginamit ang nasabing teritoryo, nabubuklod ng isang wika, kagawian, kaugalian at iba pang mga namumukod na katangiang pangkalinangan o ng dahil sa pampulitika, panlipunan at pangkalinangang pananakop, mga di-katutubong pananampalataya at kalinangan, ay naging makasaysayang naiiba sa nakararaming Pilipino. Kasama rin sa mga KP/KP ay mga tao na itinuring na mga katutubo dahil sa pinanggalingang mga ninuno na naninirahan sa bansa nuong panahon ng panlulupig o pananakop o nuong panahon ng panghihimasok ng mga di katutubong pananampalataya at kalinangan, o ang pagtatag ng mga kasalukuyang pampamahalaang hangganan na pinanatili ang ilan o lahat ng kanilang sariling panlipunan, pangkabuhayan at pangpulitikang institusyon, ngunit maaaring naalis sa kanilang nakagawiang lupain o maaaring napalipat sa labas ng kanilang mga lupaing ninuno;

- l) Katutubong Kaayusang Pampulitika - tumutukoy sa pangkapisanan at pang kalinangang paraan ng pamumuno, institusyon, mga pakikipag-ugnayan, mga huwaran at paraan para sa pagsasagawa ng pasiya at pakikilahok, kinilala ng mga KP/KP katulad ng, subalit hindi limitado sa Kapulungan ng Matatanda, Kapulungan ng mga Nakatatanda, Kapulungan ng mga Timuays, Bodong o iba pang hukuman o lupon na katulad na uri.
- m) Sariling Pag-aangkin - tumutukoy sa mga pag-aangkin sa lupa at karapatan dito na napasalin sa mga indibidwal, pamilya at angkan kabilang ngunit di limitado sa mga pambahay na lupa, hagdan-hagdang palayan at mga kakahuyan.
- n) Pambansang Komisyon ng Katutubong Pilipino - tumutukoy sa tanggapang itinatag sa ilalim ng batas na ito, na mapapasailalim sa Tanggapan ng Pangulo at magiging pangunahing ahensiya ng Pamahalaan na siyang may pananagutan sa pagbalangkas at pagsasagawa ng mga patakaran, plano at programa para kilalanin, pangalagaan at itaguyod ang mga karapatan ng mga KP/KP.
- nga) Likas na Titulo - tumutukoy sa mga karapatan sa mga lupa at lupain nuong hindi pa nasasakop kung saan, hindi pa naabot ng ala-ala, ay pribadong pag-aari ng mga KP/KP, na kailan man ay hindi naging mga pangmadlang lupa at kaya walang alinlangang maipapalagay na hawak na ng ganoon bago pa ang pananakop ng Kastila.
- o) Di Pampamahalaang Samahan - tumutukoy sa isang pribado, di kumikita at kusang loob na samahan, na ang pangunahing layunin ay ipaabot ang ibat-ibang paglilingkod sa mga KP/KP na may isang matatag na kasaysayan o rekord upang maging mabisa at katanggap-tanggap kung saan naglilingkod.
- p) Samahan ng Tao - tumutukoy sa isang pribado, di kumikita at kusang loob na samahan ng mga kasapi ng isang KP/KP na tinanggap bilang kinatawan ng naturang pamayanan.
- r) Maipagpapatuloy na mga Karapatan sa Nakaugaliang Mapagkukunan -

- tumutukoy sa mga karapatan ng mga KP/KP sa tuloy-tuloy na paggamit, pamamahala, pagbabantay at pangangalaga ng a) lupa, hangin, tubig at mineral, b) mga halaman, hayop at iba pang organismo k) paniningil, pangingisda at pangasuhan d) sa mga banal na lugar at e) iba pang pook pangkalakal, pangseremonyal at kagandahang dating naaayon sa kanilang katutubong kaalaman, mga paniniwala, paraan at kaugalian; at
- s) Panahong di abot ng Ala-ala - tumutukoy sa isang takdang panahon na sa abot kayang matandaan, ang isang tiyak na lupain ay inakupahan, inari at ginamit ng isang KP/KP na napasa-kanila dahil sa nakagawiang batas o namana mula sa kanilang ninuno ayon sa kanilang kagawian at kaugalian.

KABANATA III

Mga Karapatan sa Mga Lupaing Ninuno

Seksyon 4. Pagkakaunawa sa mga lupang ninuno/lupaing ninuno -

Kabilang sa mga lupang ninuno/lupaing ninuno ay kabibilangan ng mga pagkakalila sa mga lupain kung saan saklaw hindi lang ang pisikal na kapaligiran kundi ang kabuuan na kapaligiran kasama ang ispirituwal at pankalinangang pagkakaisa sa pook na tinitirahan at ginagamit ng mga KP/KP kung saan sila ay may karapatan sa pagmamay-ari.

Seksyon 5.

Pagkakaunawa sa Katutubong Pagmamay-ari -

Ang Katutubong pagkakaunawa sa pagmamay-ari ay itinatuloy ang pananaw na ang mga lupaing ninuno at ang lahat na yaman na matatagpuan

doon ay magsisilbing mahalagang batayan ng kanilang katutubong dangal. Ang katutubong pagkakaunawa sa pagmamay-ari ay kadalasan na pinanghahawakan na ang mga lupaing ninuno ay ang pag-aari ng mga KP/KP subalit pampamayanang ari-arian ng lahat na salin-lahi kung kaya hindi maaaring ipagbili, ipamigay o sirain. Kabilang din dito ang maipagpapatuloy na mga karapatan sa nakaugaliang yaman.

Seksyon 6. Kabuuan ng Mga Lupang Ninuno/Lupain - Ang mga lupang ninuno at lupaing ninuno ay binubuo ng lahat ng pook na pangkaraniwang pag-aari ng mga KP/KP na tinukoy sa Seksyon 3 talaan (a) at (b) ng Batas na ito.

Seksyon 7. Mga Karapatan sa mga Lupaing Ninuno - Ang mga karapatan sa pagmamay-ari at pag-aangkin ng mga KP/KP sa kanilang mga lupaing ninuno ay kikilalanin at pangangalagaan. Kasama sa mga nasabing karapatan ay ang:

- a) Karapatan sa Pagmamay-ari - ang karapatan sa pagmamay-ari ng mga lupa, katubigan at iba pang uri na kinasanayan at talagang inakupahan ng mga KP/KP, mga banal na lugar, kinasanayang pangasuhan at pangisdaan at lahat ng pag-aayos na ginawa nila sa kahit anong panahon na nasa loob ng kanilang lupain.
- b) Karapatan sa Paglinang ng mga lupa at likas na yaman - Saklaw sa Seksyon 51 dito, ang karapatan sa paglinang, pangangasiwa at pag-gamit ng mga lupa at lupang sakop na nakaugaliang tinirahan, pag-aari o ginamit, pamahalaan at pangalagaan ang mga likas na yaman na nasa loob ng sakop na lupain at pagtibayin ang mga pananagutan para sa darating na salin-lahi para makinabang at makihati sa mga tubo mula sa pinaghatian at pinag-gamitan ng mga likas na yaman na natagpuan doon; ang karapatang makipag-ayos sa mga hinihingi at kondisyon para sa paggalugad ng mga likas na yaman sa mga lugar para matiyak ang pangangalaga ng kapaligiran at ekolohiya at ang mga hakbanging pagpapanatili naaayon sa pambansa at mga nakaugaliang batas; ang karapatan na balitaan at magkaroon ng isang matalinong partisipasyon sa pagbalangkas at pagsasagawa ng kahit anong proyekto ng pamahalaan o ng pribadong samahan na makakaapekto sa mga lupaing ninuno at tumanggap ng karampatan at makatarungang kabayaran sa anumang pinsala na matatamo dulot ng proyekto; at ang karapatan sa mabisang panukalang batas upang maiwasan ang kahit anong pakikialam at panghihimasok sa mga karapatang ito;
- k) Karapatang Mamalagi sa lupaing sakop - karapatang mamalagi sa lupang sakop at hindi maalís doon. Walang KP/KP ang ililipat ng wala ang kanilang malaya at paunang pasabi na pagsang-ayon o ano mang paraan maliban na lang kung may "eminent domain". Kapag ang paglilipat ay kinilalang kailangan bilang natatanging hakbang, maisasagawa lamang ang gayong reloksyon sa pamamagitan ng malaya at paunang pasabi ng pagsang-ayon ng mga kinauukulang KP/KP at hangga't maaari, dapat garantiyahan sa kanila ang karapatang makabalik sa kanilang lupaing ninuno sa sandaling mawala na ang mga dahilan ng reloksyon. Kung hindi magagawa ang pagbabalik na iyon, batay sa kasunduan o sa pamamagitan ng angkop na mga pamamaraan, ang mga KP/KP ay bibigyan sa lahat ng mga posibleng pangyayari ng may kalidad na lupain at may ligal na katayuan na kapantay man lamang sa lupang dating okupado nila, na makatutugon ng sapat sa kanilang kasalukuyang mga pangangailangan at hinaharap sa pag-unlad. Ang mga taong inilipat ay dapat ding bayaran nang buo sa ano mang idudulot na pagkalugi o pinsala.
- d) Karapatan Sakaling Maalis - Sakaling maalis bunga ng pamiminsala ng

kalikasan, dapat pagsikapan ng Pamahalaan na mabigyan ng tirahan ang naalis na mga KP/KP sa mga angkop na lugar na magkakaroon sila ng pansamantalang ikabubuhay: Sa kondisyon, na ang naalis na mga KP/KP ay may karapatang magbalik sa kanilang iniwang mga lupa hanggang sa matiyak ang pagbabalik sa normal at ligtas na kalagayan ng naturang mga lupa: Sa dagdag pang kondisyon, Na sakaling mawala ang kanilang lupaing ninuno at hindi magagawa ang pagbabalik sa normal at ligtas na kalagayan sa mga dating tirahan, ang naalis na mga KP/KP ay magkakaroon ng seguridad sa paninirahan sa mga lupa na pinaglipatan sa kanila: Bukod pa sa dagdag na kondisyon, na pagkakalooban sila ng mga pangunahing paglilingkod at ikabubuhay upang masiguro na matutugunan ng sapat ang kanilang mga pangangailangan:

- e) Karapatang Pamahalaan ang Pagpasok ng mga Dayuhan - Karapatang pamahalaan ang pagpasok ng mga maninirahang dayuhan at mga organisasyon sa lupain;
- g) Karapatan sa Ligtas at Malinis na Hangin at Tubig - Para sa layuning ito, ang mga KP/KP ay dapat may kaparaanan sa pinagsanib na mga sistema para sa pamamahala ng kanilang mga panloob na tubigan at himpapawid;
- h) Karapatang Angkinin ang mga Bahagi ng mga Reserbasyon - Ang karapatang angkinin ang mga bahagi ng mga lupaing ninuno na inilaan sa iba't-ibang layunin, maliban sa mga inilaan at nauukol sa panlahat at pambayang kagalingan at paglilingkod;
- i) Karapatang Lutasin ang mga Hidwaan - Karapatang lutasin ang mga hidwaan sa lupa alinsunod sa mga kinaugaliang batas ng lugar na kinaroroonan ng lupa, at kapag hindi iyon naisagawa, saka lamang idudulog ang reklamo sa mapayapang pag-aayos at sa mga hukuman kapag kinakailangan.

Seksyon 8. Mga Karapatan sa Lupang Ninuno - Ang karapatan sa pagmamay-ari at pag-aangkin ng mga KP/KP sa kanilang lupang ninuno ay dapat kilalanin at pangalagaan:

- a) Karapatang ilipat ang lupa/ari-arian - Kasama sa karapatang iyon ang karapatang ilipat ang mga karapatan sa lupa o ari-arian sa mga kasapi ng magkatulad ng KP/KP, alinsunod sa kinaugaliang mga batas at tradisyon ng kinaukulang pamayanan.
- b) Karapatang Tubusin - Sa mga kaso na mapatutunayang ang paglilipat ng mga karapatan sa lupa/ari-arian sa bisa ng ano mang kasunduan o kasulatan, sa isang di kabilang sa kinaukulang KP/KP ay nabahiran ng maling pagsang-ayon ng mga KP/KP, o nailipat sa di-makatwirang halaga, ang naglipat na KP/KP ay may karapatang tubusin iyon sa loob ng di lalampas sa labinlimang (15) taon magmula sa araw ng paglilipat.

Seksyon 9. Mga Pananagutan ng mga KP sa kanilang mga Lupaing Ninuno - Ang mga KP/KP na naninirahan sa isang tukoy na lupaing ninuno ay may mga sumusunod na pananagutan:

- a) Pagpapanatili ng Balanseng Ekolohiya - Pangalagaan, ipanumbalik, at panatilihin ang balanseng ekolohiya sa lupaing ninuno sa pamamagitan ng pangangalaga sa mga halaman at hayop, katubigan, at iba pang laang lugar.
- b) Panumbalikin ang mga Nasirang Lugar - Aktibong magpasimula, magsagawa at lumahok sa muling pagpapagubat ng mga nasirang lugar at iba pang programa at proyekto sa pagpapaunlad batay sa karampatan at makatwirang kabayaran.
- k) Sundin ang mga Batas - Sundin at tupdin ang mga probisyon ng Batas na ito at ang mga tuntunin at regulasyon para sa mabisang pagsasagawa niyon.

Seksyon 10. Walang Pahintulot at Labag na Pagpasok - Ang walang pahintulot at labag na pagpasok sa o paggamit ng alinmang bahagi ng lupaing ninuno o ano mang paglabag sa mga karapatang tinukoy dito ay parurusahan sa ilalim ng Batas na ito. Bukod doon, ang Pamahalaan ay magsasagawa ng mga hakbang upang mapigil ang mga di katutubo sa pagsasamantala sa mga kaugalian o kawalan ng pang-unawa sa batas ng mga KP/KP upang makapagmay-ari, makuha ang lupang angkin ng naturang mga KP/KP.

Seksyon 11. Pagkilala sa mga Karapatan sa Lupaing Ninuno - Ang mga karapatan ng mga KP/KP sa kanilang lupaing ninuno sa bisa ng Katutubong Titulo ay kikilalanin at igagalang. Ang pormal na pagkilala, kapag hiningi ng kinauukulang KP/KP ay dapat nakapaloob sa isang Sertipiko ng Titulo sa lupaing ninuno (CADT), na kikilalanin ang titulo ng kinauukulang KP/KP sa mga tukoy at sukat na teritoryo.

Seksyon 12. Karapatan sa Pagpili na Kumuha ng Sertipiko ng Titulo Alinsunod sa Batas Komonwelt 141, ayon sa Pagkasusog, o ang Batas sa Pagpaparehistro ng Lupa 496 - Ang bawat kasapi sa mga Pamayanang Katutubo, kaugnay sa kanilang indibidwal na aring lupang ninuno na, sa ganang sarili nila o sa pamamagitan ng kanilang mga taong hinalinhan na may interes, patuloy na humahawak at umuukupa roon sa konsepto ng pagmamay-ari sapul pa nuong panahong di abot na alaala o hindi kukulangin sa tatlung (30) taon na kagayt na nauna sa pagpapatibay ng Batas na ito at di tinutulan ng mga kasapi ng katulad KP/KP ay may karapatan sa pagpili na kumuha ng titulo ng kanilang lupang ninuno alinsunod sa mga probisyon ng Batas Komonwelt 141, ayon sa pagkasusog, o ang Batas sa Pagpaparehistro ng Lupa 496.

Para sa layuning ito, ang naturang mga indibidwal na aring mga lupang ninuno na may uring agrikultural, at aktuwal na ginagamit sa mga layuning pang-agrikultural,

residensyal, pastulan, at taniman ng puno, kabilang ang mga lupa na nakahilig ng labingwalong porsyento (18%) o higit pa, ay inuuri bilang maililipat at maipamamahaging lupang agrikultural.

Ang karapatan sa pagpili na ipinagkakaloob sa ilalim ng seksyon na ito ay dapat gamitin sa loob ng dalawampung (20) taon magmula sa pagpapatibay ng Batas na ito.

KABANATA IV

Karapatan sa Sariling Pamamahala at Pagbibigay-Kapangyarihan

Seksyon 13. Sariling Pamamahala - Kinikilala ng Estado ang likas na karapatan ng mga KP/KP sa sariling pamamahala at sariling pagpapasya at iginagalang ang dangal ng kanilang mga pinahalagahang gawain at institusyon. Dahil dito, dapat garantiyahan ng Estado ang karapatan ng mga KP/KP na malayang isagawa ang kanilang pagpapaunlad pangkabuhayan, panlipunan at pangkalinangan.

Seksyon 14. Tulong sa Nagsasariling Rehiyon - Ipagpapatuloy ng Estado ang pagpapalakas at pagsuporta sa mga nagsasariling rehiyon na nilikha batay sa Saligang Batas ayon sa kanilang pangangailangan. Dapat ding hikayatin ng Estado ang iba pang mga KP/KP na hindi kasama o labas sa Muslim Mindanao at sa Cordillera na gamitin ang ayos at paraan ng kanilang pamumuhay na kabagay ng mga pangunahing karapatang tinutukoy sa Konstitusyon ng Republika ng Pilipinas at iba pang mga karapatang pantao na kinikilala sa buong daigdig.

Seksyon 15. Sistemang Pangkatarungan, Mga Institusyon sa Pag-aayos ng Hidwaan, at mga Pamamaraan sa Pagtatayo ng Kapayapaan - Ang mga KP/KP

ay may karapatang gamitin ang kanilang sariling karaniwang tanggap na mga sistemang pangkatarungan, mga institusyon sa pag-aayos ng hidwaan, mga kaparaanan sa pagtatayo ng kapayapaan at iba pang kinaugaliang mga batas at kaugalian sa kani-kanilang mga pamayanan at puwedeng kabagay sa pambansang sistema ng pagbabatas at sa mga karapatang pantao na kinikilala sa buong daigdig.

Seksyon 16. Karapatang Lumahok sa Pagpapasya - Ang mga KP/KP ay may karapatang sumali nang lubusan, kung gusto nila, sa lahat ng antas ng pagpapasya sa mga bagay na makaaapekto sa kanilang mga karapatan, buhay at kapalaran sa pamamagitan ng mga pamamaraang ipinasya nila gayundin upang mapanatili at mapaunlad ang kanilang sariling katutubong mga instrukturang pulitikal. Dahil dito, sisiguruhin ng Estado na ang mga KP/KP ay magkakaroon ng sapolitang representasyon sa mga kalupunang gumagawa ng mga patakaran at iba pang lokal na sangguniang tagapagbatas.

Seksyon 17. Karapatang Itakda at Pagpasyahan ang mga Dapat Mauna sa Pagpapaunlad - Ang mga KP/KP ay dapat magkaroon ng karapatang itakda at pagpasyahan ang kanilang sariling mga prayoridad sa pagpapaunlad na makakaimpluwensiya sa kanilang mga buhay, paniniwala, institusyon, kagalingang espirituwal, at mga lupang ari, inaakupahan o ginagamit nila. Sila ay lalahok sa pagbalangkas, pagsasagawa at ebalwasyon ng mga patakaran, plano, at programa para sa pambansa, panrehiyon at lokal na pagpapaunlad na maaaring tuwirang makaaapekto sa kanila.

Seksyon 18. Mga Tribung Pambaranggay - Ang mga KP/KP na naninirahan sa magkakarating na lugar o pamayanan kung saan sila ang nakararaming populasyon subalit nasa mga bayan, lalawigan o lungsod na hindi sila ang nakararaming populasyon ay maaaring magtatag o bumuo ng isang hiwalay na barangay alinsunod sa Kodigo ng Pamahalaang Lokal hinggil sa pagtatatag ng mga tribung pambaranggay.

Seksyon 19. Tungkulin ng mga Samahan ng Tao - Kikilalanin at igagalang ng Estado ang ginagampanan ng mga nagsasariling samahan ng mga KP/KP upang ipagpatuloy at pangalagaan ang kanilang tunay at sama-samang mga kapakanan at mithiin sa paraang mapayapa at naaayon sa batas.

Seksyon 20. Paraan para sa Pagpapaunlad/Pagbibigay-kapangyarihan sa mga KP/KP - Ang Pamahalaan ay magtatakda ng paraan para sa lubos na pagpapaunlad/pagbibigay-kapangyarihan sa sariling mga institusyon at pagkukusa ng mga KP/KP at kung kinakailangan, maglalaan ng mga panustos na kailangan para doon.

KABANATA V

Katarungang Panlipunan at mga Karapatang Pantao

Seksyon 21. Pantay na Pangangalaga at Walang Pagtatangi sa mga KP/KP - Kaalinsunod sa probisyong pantay na pangangalaga ng Konstitusyon ng Republika ng Pilipinas, ang Karta ng Mga Nagkakaisang Bansa, ang Pandaigdigang Pahayag

ng mga Karapatang Pantao kabilang ang Kumbensyon sa Pag-aalis ng Diskriminasyon Laban sa Kababaihan at Pandaigdig na Batas sa mga Karapatang Pantao, ang pamahalaan, ay magkakaloob sa mga kasapi ng KP/KP ng mga karapatan, pangangalaga at pribilehiyo na tinamasa ng iba pang mamamayan, nang may nararapat na pagkilala sa kanilang naiibang katangian at pagkakakilanlan. Igagawad din sa kanila ang mga parehong karapatan sa paggawa, mga pagkakataon at batayang paglilingkod, pang-edukasyon at iba pang mga karapatan at pribilehyong kinikilala at ibinibigay sa bawat tao ng lipunan. Gayundin, titiyakin ng pamahalaan ang paggamit ng dahas o pamimilit laban sa KP/KP ay mapaparusahan ng naaayon sa batas.

Titiyakin ng Estado na ang mga pangunahing karapatan at kalayaan ng tao na nakatadhana sa Konstitusyon at mga iba pang may kinalaman na kasulatang pandaigdig ay sisiguruhin din sa mga katutubong kababaihan. Tungo sa layuning ito, walang ano mang probisyon sa Batas na ito ang mangangahulugang magbabawas sa mga karapatan at pribilehiyo na

kinikilala na at ipinagkakaloob sa kababaihan alinsunod sa mga umiiral na batas na may pangkalahatang paggamit.

Seksyon 22. Mga Karapatan sa Panahon ng Armadong Labanan - Ang mga KP/KP ay may karapatan sa natatanging proteksyon at kaligtasan sa panahon ng armadong labanan. Dapat sundin ng Estado ang mga pandaigdig na pamantayan, higit sa lahat, ang ika-apat na Kapulungang Geneva ng 1949, para sa proteksyon ng sibilyang populasyon sa mga pagkakataong pangkagipitan at armadong labanan, at hindi dapat mangalap ng kasapi para sa sandatahang lakas ng mga kabilang sa mga KP/KP ng labag sa kanilang kalooban, at lalo na, para gamitin laban sa ibang KP/KP; ni hindi dapat mangalap ng mga anak ng mga KP/KP para sa sandatahang lakas sa ano mang pagkakataon, ni pilitin ang mga katutubo na iwanan ang kanilang mga lupa, teritoryo at ikinabubuhay, o ilipat sila sa mga tanging sentro para sa layuning militar sa ano mang kondisyong may pagtatangi.

Seksyon 23. Kalayaan sa Pagtatangi at Karapatan sa Pantay na Pagkakataon at Pakikitungo - Karapatan ng mga KP/KP na maging malaya sa ano mang uri ng diskriminasyon, hinggil sa pangangalap at mga kondisyon sa paggawa, upang sila

ay makatamasa ng pantay na mga pagkakataon para matanggap sa trabaho, tulong na medikal at panlipunan, kaligtasan gayundin ng iba pang benepisyo na kaugnay sa hanapbuhay, mapabatiran ng kanilang mga karapatan alinsunod sa umiiral na mga batas sa paggawa at mga paraang magagamit nila para idulog ang kanilang mga reklamo, na hindi sasailalim sa ano mang mapaniil na sistema ng pangangalap, kabilang ang mapang-aliping paggawa at iba pang uri ng pagsisilbing bayad-utang, at pantay na pakikitungo sa paggawa para sa lalaki at babae, kabilang ang proteksyon laban sa "sexual harassment".

Tungo sa layuning ito, magpapatibay ang Estado, sa balangkas ng mga pambansang batas at regulasyon, at sa pakikipagtulungan sa mga kinauukulang KP/KP, ng mga natatanging hakbang upang matiyak ang mabisang proteksyon hinggil sa pangangalap at mga kondisyon ng paggawa ng mga taong kabilang sa mga pamayanang ito, sa kalawakan na sila ay hindi mabisang napapangalagaan ng mga batas na inilalapat sa mga manggagawa sa pangkalahatan.

Ang mga KP/KP ay may karapatang bumuo ng samahan at kalayaan sa lahat ng gawain ng unyon sa paggawa at ng karapatang makipag-ayos ng sama-samang kasunduan sa mga samahan ng may-ari ng pagawaan. May karapatan din sila na huwag sumailalim sa mga kalagayan sa paggawa na mapanganib sa kanilang kalusugan, higit sa lahat sa pagkahantad sa mga pestisidyo at iba pang nakalalasong sangkap.

Seksyon 24. Gawaing Labag sa Batas Hinggil sa Paggawa - Labag sa batas sa sinumang tao na;

- a) Magtangi laban sa alinmang KP/KP kaugnay sa mga tadhana at kondisyon ng paggawa nang dahil sa kanilang pinagmulan. Dapat bigyan ng pantay na kabayaran ang KP/KP at di KP/KP para sa parehong paggawa.
- b) Pagkaitan ang sinumang manggagawang KP/KP ng ano mang karapatan o benepisyong itinatakda rito o paalisin sila sa layuning pigilan sila na tamasahin ang ano mang karapatan o benepisyong itinatakda sa Batas na ito.

Seksyon 25. Mga Pangunahing Serbisyo - Ang mga KP/KP ay may karapatan sa mga tanging hakbangin ukol sa madalian, mabisa at patuloy na pagpapabuti ng kanilang kalagayang pangkabuhayan at panlipunan kabilang ang sa larangan ng paggawa, pagsasanay bokasyonal at muling pagsasanay, pabahay, sanitasyon, kalusugan at katatagang panlipunan. Dapat pag-ukulan ng partikular na pagpapahalaga ang mga karapatan at natatanging pangangailangan ng mga katutubong kababaihan, matatanda, kabataan, bata at mga taong may naiibang kakayahan. Gagarantiyahan din ng Pamahalaan ang karapatan ng mga KP/KP sa mga pagunahing serbisyo ng pamahalaan na kinabibilangan subalit hindi limitado

sa mga pasilidad sa tubig at pailaw, edukasyon, kalusugan at imprastraktura.

Seksyon 26. Kababaihan - Ang kababaihang kabilang sa KP/KP ay magtatamasa ng pantay na mga karapatan at pagkakataon tulad ng sa kalalakihan, hinggil sa panlipunan, pangkabuhayan, pampulitika at pangkulturang lawak ng pamumuhay. Ang partisipasyon ng katutubong kababaihan sa proseso ng pagpapasya sa lahat ng antas, gayundin sa pagpapaunlad ng lipunan, ay dapat pag-ukulan ng karampatang pagpapahalaga at pagkilala.

Ang Pamahalaan ay maglalaan ng ganap na pagkakataon sa edukasyon, pag-aalaga sa ina at sanggol, kalusugan at nutrisyon, at lingkurang pabahay sa mga katutubong kababaihan. Maglaan din ng pagsasanay na bokasyonal, teknikal, propesyonal at iba pang uri ng pagsasanay upang lubos na makalahok ang mga kababaihang ito sa lahat ng aspeto ng pamumuhay na panlipunan. Hangga't maaari, sisiguruhin ng Pamahalaan na ang mga katutubong kababaihan ay makakakuha ng lahat ng paglilingkod sa sariling wika nila.

Seksyon 27. Mga Bata at Kabataan - Kikilalanin ng Pamahalaan ang mahalagang papel na gagampanan ng mga bata at kabataan ng mga KP/KP sa pagbuo ng bansa at dapat itaguyod at pangalagaan ang kanilang pisikal, moral, espirituwal, intelektwal at panlipunang kapakanan. Tungo sa layuning ito, susuportahan ng Estado ang lahat ng programa ng pamahalaan na naglalayon sa paghubog at pangangalaga ng mga bata at kabataan ng mga KP/KP para sa kahusayang pambayan at magtatatag ng mga kaparaanang kakailanganin ukol sa proteksyon ng mga karapatan ng mga katutubong bata at kabataan.

Seksyon 28. Pinagsanib na Sistemang Pang-Edukasyon - Sa pamamagitan ng NCIP, ang Pamahalaan ay maglalaan ng husto, sapat at pinagsanib na sistema ng edukasyon, may kinalaman sa mga pangangailangan ng mga bata at kabataang kabilang sa mga KP/KP.

KABANATA VI

Karangalang Pangkalinangan

Seksyon 29. Pangangalaga sa Katutubong Kalinangan, mga Tradisyon at Institusyon - Igagalang, kikilalanin at pangangalagaan ng Pamahalaan ang karapatan ng mga KP/KP upang mapanatili at mapangalagaan ang kanilang kalinangan, mga tradisyon at institusyon. Isasaalang-alang ang mga karapatang ito sa pagbalangkas at paglalapat ng mga pambansang plano at patakaran.

Seksyon 30. Mga Sistemang Pang-Edukasyon - Maglalaan ang Estado ng pantay

na pagkakataon sa iba't-ibang mga pagkakataong pangkalinangan sa mga KP/KP sa pamamagitan ng sistemang pang-edukasyon, publiko o pribadong entidad

pangkalinangan, iskolarsip, "grant" at iba pang mga insentibo na di makapigil sa kanilang karapatang magtatag at pangasiwaan ang kanilang mga sistema at institusyong pang-edukasyon sa pamamagitan ng pagkakaloob ng edukasyon sa kanilang sariling wika, sa paraang naaangkop sa kanilang mga pangkalinangang pamamaraan ng pagtuturo at pagkakatuto. Ang mga katutubong bata/kabataan

ay may karapatan sa lahat ng antas at uri ng edukasyon ng Pamahalaan.

Seksyon 31. Pagkilala sa Pagkakaiba ng Kalinangan - Pagsisikapan ng Pamahalaan na ang dangal at pagkakaiba ng mga kalinangan, tradisyon, kasaysayan at mithiin ng mga KP/KP ay angkop na maihayag sa lahat ng paraan ng edukasyon, impormasyong pambayan at palitan ng edukasyong kalinangan. Dahil dito, ang Pamahalaan ay magsasagawa ng mga mabisang hakbang, na may pagsangguni sa kinauukulang mga KP/KP, upang maalís ang pagtatangi at diskriminasyon at maitaguyod ang pagpapaubaya, unawaan at mabuting pagsasama ng mga KP/KP at lahat ng bahagi ng lipunan. Bukod dito, ang Pamahalaan ay magsasagawa ng mga mabisang hakbang upang matiyak na ang "media" na ari ng Pamahalaan ay mailalarawan ang pagkakaiba ng mga katutubong kalinangan. Titiyakin din ng Estado ang partisipasyon ng mga angkop na mga katutubong pinuno sa mga paaralan, pamayanan at pandaigdig na mga gawaing pagtutulungan tulad ng mga kapistahan, komperensiya, "seminar" at gawaing-pangkapulungan upang itaguyod at isulong ang kanilang natatanging mana at pagpapahalaga.

Seksyon 32. Mga Karapatang Intelektwal na Pampamayanan - Ang mga KP/KP ay may karapatang isagawa at pasiglahin ang mga sariling pangkalinangang tradisyon at kaugalian. Pananatilihin, pangangalagaan at pauunlarin din ng Estado ang nakalipas, kasalukuyan at hinaharap na mga pagpapahayag ng kanilang mga kalinangan gayundin ang karapatan sa pagpapanumbalik ng pag-aaring pangkalinangan, pangkaisipan, panrelihiyon, at espirtwal na kinuha nang wala ang

kanilang malaya at paunang hayag na pagsang-ayon o labag sa kanilang mga batas, tradisyon at kaugalian.

Seksyon 33. Mga Karapatan na Pang-relihiyon, Seremonya at Mga Pook Pangkalinangan - Ang mga KP/KP ay may karapatang ipahayag, isagawa, isulong at ituro ang kanilang mga tradisyon, kaugalian at seremonyang espiritwal at pangrelihiyon; may karapatan silang pamalagiin, pangalagaan at magkaroon ng daan sa kanilang mga lugar na pangrelihiyon at pangkalinangan; karapatang gamitin at pangasiwaan ang mga bagay na pangseremonya; at, karapatang maibalik ang mga labi ng patay. Ang Estado ay magsasagawa rin ng mga mabibisang hakbang, sa pakikipagtulungan sa mga kinauukulang KP/KP, upang matiyak na ang mga katutubong banal na lugar, kabilang ang mga libingan, ay mapapanatili, igagalang at pangangalagaan. Upang matamo ang layuning ito, labag sa batas na:

- a) Galugarin, hukayin o gumawa ng mga paghuhukay sa mga sinaunang lugar ng mga KP/KP sa layuning makakuha ng mga bagay na may kabuluhan pangkalinangan nang wala ang pauna at nabatid na pagsang-ayon ng kinauukulang pamayanan.
- b) Sirain ang anyo, alisin o kaya'y sirain ang mga bagay na lalang ng tao na napakahalaga sa mga KP/KP para sa pagpapanatili ng kanilang manang pangkalinangan.

Seksyon 34. Karapatan sa Katutubong Sistema ng Kaalaman at Pamamaraan at sa Paglinang ng mga Sariling Agham at Teknolohiya - Ang mga KP/KP ay karapat-dapat sa pagkilala sa lubos na pagmamay-ari at pangangasiwa at pangangalaga ng kanilang mga karapatang pangkalinangan at pangkaisipan. Mayroon silang karapatan sa mga natatanging hakbang pangpangasiwaan, linangin at pangalagaan ang kanilang mga agham, teknolohiya at pangkalinangang pagpapahayag, kabilang ang mga yamang tao at iba pang yamang pinaglahian; mga binhi, kabilang ang mga galing sa mga yamang tradisyonal na gamot, hayop at mineral, katutubong sistemang pangkaalaman at pamamaraan, kaalaman sa mga katangian ng hayop at halaman, mga pasalitang tradisyon, panitikan, disenyo, at mga sining biswal at pantanghalan.

Seksyon 35. Dulog sa mga Yamang Biyolohiko at Pinaglahian - Ang karapatang makagamit sa mga yamang biyolohiko at pinaglahian at sa katutubong kaalaman na kaugnay sa pangangalaga, paggamit at pagpapaunlad ng mga yamang ito ay ipahihintulot sa saklaw ng mga lupang ninuno at bayan ng mga KP/KP lamang kung may paunang nabatid na pagsang-ayon ng mga pamayanang iyon, na natamo alinsunod sa mga kinagawiang batas ng kinauukulang pamayanan.

Seksyon 36. Maipapatuloy na Pagpapaunlad sa Sakahang Teknikal - Kikilalanin

ng Estado ang karapatan ng mga KP/KP sa matagalang pagpapaunlad ng sakahang teknikal at babalangkas at magsasagawa ng mga programa ng pagkilos para sa mabisang pagsasagawa niyon. Itataguyod din ng Estado ang mga sistema ng pangangasiwang biohenetiko at yaman ng mga KP/KP at hihikayatin ang pagtutulungan ng mga ahensya ng pamahalaan upang matiyak ang matagumpay na matagalang pag-unlad ng mga KP/KP.

Seksyon 37. Laang-gugulin para sa mga Lugar Arkeolohiko at Pangkasaysayan -Ang mga KP/KP ay may karapatang tumanggap sa pambansang pamahalaan ng lahat ng laang-gugulin na sadyang inilaan para sa pangangasiwa at pangangalaga ng kanilang mga lugar at bagay na lalang ng tao na arkeolohiko at pangkasaysayan sa pamamagitan ng tulong na pinansyal at teknikal ng mga ahensya ng pambansang pamahalaan.

KABANATA VII

Pambansang Komisyon sa mga Katutubong Pamayanan (PKKP)

Seksyon 38. Pambansang Komisyon sa mga Katutubong Pamayanan (PKKP)

- Upang maisakatuparan ang mga patakarang isinasaad dito, magtatayo ng Pambansang Komisyon sa mga Katutubong Pamayanan (PKKP), na magiging pangunahing ahensya ng pamahalaan na may tungkuling bumalangkas at magsagawa ng mga patakarang, plano at programa upang itaguyod at pangalagaan ang mga karapatan at kapakanan ng mga KP/KP at ang pagkilala sa kanilang mga lupaing ninuno gayundin ang kanilang mga karapatan doon.

Seksyon 39. Atas - Pangangalagaan at itataguyod ng PKKP ang kagalingan at kapakanan ng mga KP/KP na may karampatang pagpapahalaga sa kanilang mga paniniwala, kaugalian, tradisyon at institusyon.

Seksyon 40. Kabuuan - Ang PKKP ay magiging isang nagsasariling ahensya sa ilalim ng Tanggapan ng Pangulo at bubuin ng pitong (7) Komisyoner na kabilang sa mga KP/KP, na ang isa (1) sa mga ito ay magiging Tagapangulo. Ang mga Komisyoner ay hihirangin ng Pangulo ng Pilipinas mula sa isang talaan ng mga rekomendadong isinumite ng mga tunay na

KP/KP: Sa Pasubali, Na ang pitong (7) Komisyoner ay hihirangin mula sa bawat isa sa mga sumusunod na lugar etnograpike: Rehiyon I at Cordillera; Rehiyon II; ang iba pang panig ng Luzon; mga Pangkat ng Isla kabilang ang Mindoro, Palawan, Romblon, Panay at ng iba pang panig ng Kabisayaan; Hilaga at Kanlurang Mindanao; Katimugan at Silangang Mindanao; at Gitnang Mindanao; Sa Pasubali, Na dalawa (2) man lamang sa pitong komisyoner ay babae.

Seksyon 41. Mga katangian, Taning ng Panunungkulan, Karampatang Sahod

- Ang Tagapangulo at ang anim (6) na Komisyoner ay kailangang likas na mamamayang Pilipino, tunay na kabilang sa mga KP/KP na pinatunayan ng kanyang tribu, sanay sa mga gawaing etniko at nakapaglingkod sa loob ng sampung (10) taon man lamang sa kanyang pamayanang KP/KP at/o alinmang ahensya ng pamahalaan na may kinalaman sa KP/KP, 35 taong gulang man lamang sa petsa ng paghirang sa kanya, at kailangang may subok na katapatan at integridad; Sa Pasubali, Na ang dalawa (2) man lamang sa pitong (7) Komisyoner ay dapat na kabilang sa "Philippine Bar"; Sa Pasubali pa, Na ang mga miyembro ng PKKP ay manunungkulan sa loob ng tatlong (3) taon, at maaaring muling mahirang sa isa pang panunungkulan; Sa dagdag na pasubali, Na walang sinumang maglilingkod ng mahigit sa dalawang (2) panunungkulan. Ang paghirang sa ano mang pagkabakante ay para lamang sa di natapos na panunungkulan ng hinalinhan at hindi hihirangin o itatalaga ang isang kasapi nang pansamantala o nanunuparan; Sa Pasubaling pangwakas, Na ang Tagapangulo at mga Komisyoner ay tatanggap ng kompensasyon na naaayon sa "Salary Standardization Law".

Seksyon 42. Pagtanggali sa Katungkulan - Ang sinumang miyembro ng PKKP ay maaaring tanggali sa katungkulan ng Pangulo, sa sariling pagpapasya nito o sa rekomendasyon ang alinmang katutubong mamamayan bago matapos ang kanilang panunungkulan nang may sapat na dahilan at pagkaraang tumalima sa karampatang paraan na itinatakdang batas.

Seksyon 43. Paghirang sa mga Komisyoner - Hihirangin ng Pangulo ang pitong (7) Komisyoner ng PKKP sa loob ng siyamnapung (90) araw magmula sa pagkakabisa ng Batas na ito.

Seksyon 44. Mga Kapangyarihan at Tungkulin - Upang maisakatuparan ang batas nito, ang PKKP ay magtataglay ng mga sumusunod na kapangyarihan, nasasaklawan at tungkulin:

- a) Magsisilbing pangunahing ahensya ng pamahalaan kung saan ay maaaring humingi ang mga KP/KP ng tulong sa pamahalaan at bilang tagapamagitan upang ang gayong tulong ay maipagkaloob.
- b) Suriing muli at tantiyahin ang mga kalagayan ng mga KP/KP kabilang ang

- mga batas, at patakarang kaugnay dito at magpanukala ng mga may kinalaman na batas at patakaran para matukoy ang kanilang tungkulin sa pambansang pagpapaunlad.
- k) Bumalangkas at magsagawa ng mga patakaran, plano, programa at proyekto para sa kaunlarang pangkabuhayan, panlipunan at pangkalinangan ng mga KP/KP at subaybayan ang pagsasagawa niyon.
 - d) Humiling at kunin ang mga paglilingkod at tulong ng mga dalubhasa ng iba pang ahensya ng pamahalaan o gamitin ang mga pribadong dalubhasa at "consultant," kung kakailanganin sa pagsasakatuparan ng mga layunin nito.
 - e) Mag-isyu ng mga katibayan ng titulo ng lupang ninuno
 - g) Naaayon sa mga umiiral na batas, pumasok sa mga kontrata, kasunduan, o pag-aayos, sa mga ahensya o pribadong organisasyon na kakailanganin upang matamo ang mga layunin ng Batas na ito, at batay sa pagpapatibay ng Pangulo, umutang sa mga institusyong nagpapautang sa pamahalaan at iba pang institusyong nagpapautang upang tustusan ang mga programa nito.
 - h) Makipag-ayos para sa mga pondo at tumanggap ng mga bigay pala, donasyon, handog at/o iba pang mga ari-arian sa ano mang uri at saan man galing, lokal at pandaigdig, na sasailalim sa pagpapatibay ng Pangulo ng Pilipinas, para sa kapakinabangan ng mga KP/KP at gamitin iyon alinsunod sa mga tadhana niyon; o kung walang ano mang kondisyon, sa paraang naaayon sa interes ng mga KP/KP gayundin sa mga umiiral na batas.
 - i) Pag-ugnayin ang mga programa at proyekto sa pagpapaunlad para sa pagsulong ng mga KP/KP at pangasiwaan ang wastong pagsasakatuparan niyon.
 - l) Magdaos ng mga pana-panahong kumbensyon o kapulungan ng mga KP upang aralin muli, tantiyahin at magpanukala ng mga patakaran o plano.
 - m) Payuhan ang Pangulo ng Pilipinas sa lahat ng bagay na may kinalaman sa mga KP/KP at magsumite sa loob ng animnapung (60) araw pagkatapos ng bawat taon ng ulat ng mga pagpapalakad at nagawa nito.
 - n) Magsumite sa Kongreso ng nararapat na mga panukalang Pambatas na naglalayong isagawa ang mga patakaran sa ilalim ng Batas na ito.
 - nga) Maghanda at magsumite ng nararapat na laang gugugulin sa Tanggapan ng Pangulo.
 - o) Magbigay ng nararapat na katibayan bilang paunang kondisyon sa pagkakaloob ng pahintulot, pahintulot sa pag-upa, bigay pala, o ano pa mang katulad na kapangyarihan para sa disposisyon, paggamit, pangangasiwa at paglalaan ng pribadong tao, korporasyon o alinmang ahensya ng pamahalaan, korporasyon o subdibisyon niyon sa alinmang bahagi o sukat ng lupaing ninuno na isinasaalang-alang ang pinagkakaisang pagsang-ayon ng mga kinauukulang KP/KP;
 - p) Pagpasyahan ang lahat ng paghahabol mula sa mga desisyon at kilos ng lahat ng iba't-ibat tanggapang sakop ng Komisyon;
 - r) Magpalaganap ng mga kinakailangang tuntunin at patakaran para sa

- pagpapatupad ng Batas na ito;
- s) Gampanan ang iba pang mga kapangyarihan at tungkuling iaatas ng Pangulo ng Pilipinas,
 - t) Katawanin ang mga KP/KP ng Pilipinas sa lahat ng mga pandaigdig na pulong at kumbensyon na nauukol sa mga katutubo at iba pang kaugnay na bagay.

Seksyon 45. Nalalapitan at Kaliwanagan - Batay sa mga kakulangan na itatakda ng batas o ng mga tuntunin at regulasyong ipinalaganap alinsunod dito, ang lahat ng opisyal na talaan, kasulatan at papel na may kinalaman sa mga opisyal na pagkilos, transaksyon o mga kapasyahan, gayundin ang mga datos sa pananaliksik na ginamit na batayan sa pagpapaunlad ng patakaran ng Komisyon ay isasaayos para maging bukas sa madla.

Seksyon 46. Ang mga Tanggapan sa loob ng PKKP - Ang PKKP ay magkakaroon ng mga sumusunod na tanggapan na may tungkuling isakatuparan ang mga patakarang itatakda rito;

- a) Tanggapan ng Lupaing Ninuno - Katungkulan ng Tanggapan ng Lupaing Ninuno ang pagkilala, pagtukoy at pagpapahalaga sa mga manang lupaing ninuno/lupaing ninuno. Katungkulan din nito ang pamamahala sa mga lupaing/lupaing ninuno alinsunod sa isang pangkabuuang plano gayundin ang pagpapatupad sa mga karapatan sa mga lupaing ninuno ng mga KP/KP ayon sa itinatakda sa Kabanata III ng Batas na ito. Ito din ay magbibigay sa pamamagitan ng malaya at paunang ipinabatid na pagsang-ayon ng mga kinauukulang KP/KP, ng katibayan bago magkaloob ng ano mang lisensya o pahintulot para sa paggalugad ng likas na yaman na makaaapekto sa kapakanan ng mga KP/KP o sa pangangalaga ng kabuuang teritoryo ng lahat ng kanilang lupaing ninuno. Tutupad din ito ng iba pang mga tungkulin na inaakala ng Komisyon na nararapat at kinakailangan.
- b) Tanggapan sa Patakarang, Pagpapalano at Pananaliksik - Ang Tanggapan sa Patakarang, Pagpapalano at Pananaliksik ay may tungkuling bumalangkas ng nararapat na mga patakarang at programa para sa mga KP/KP gaya ng, subalit hindi limitado sa, pagbuo ng isang Limang-Taong Pangkalahatang Plano para sa mga KP/KP. Ang planong iyon ay sasailalim sa isang proseso na tuwing limang taon, pagsisikapan ng Komisyon na tantiyahin ang plano at gumawa ng mga pagbabago alinsunod sa nagbabagong mga kalagayan. Ang Tanggapan ay magsasagawa rin ng pagtatala ng kinaugaliang batas at magtatayo at magpapamalagi ng isang Sentro ng Pananaliksik na magsisilbing lagakan ng mga kaalamang etnograpike para sa pagsubaybay, pagtatasa at pagbalangkas ng patakarang. Ito ang tutulong sa sangay lehislatibo ng pambansang pamahalaan sa pagbalangkas ng nararapat na pagsasabatas para sa kapakanan ng mga KP/KP.

- k) Tanggapan sa Edukasyon, Pangkalinangan at Kalusugan - Pananagutan ng Tanggapan sa Edukasyon, Pangkalinangan, at Kalusugan ang mabisang pagsasakatuparan ng mga karapatan sa edukasyon, pangkalinangan at mga kaugnay na karapatan ayon sa itinakda sa Batas na ito. Ito ay tutulong magtataguyod at tutustos sa mga paaralang pampamayanan, pormal at di-pormal, para sa kapakinabangan ng lokal na katutubong pamayanan, laluna sa mga lugar na ang mga pasilidad pang-edukasyon ay hindi nakaaabot sa mga katutubo. Pangangasiwaan nito ang lahat ng programa sa iskolarsip at iba pang karapatang pang-edukasyon na nauukol sa mga benepisyo ng KP/KP sa pakikipag-ugnayan sa Kagawaran ng Edukasyon, Kultura at Isport at Komisyon Para sa mas Mataas na Kaalaman. Ito ay magsasagawa, sa abot ng takdang magagamit na laang gugugulin, ng isang natatanging programa na kinabibilangan ng pag-aaral sa wika at bokasyonal, kalusugang pambayan at programa sa kalinga sa pamilya at mga kaugnay na paksa.

Tutukuyin din nito ang mga KP/KP na may kakayahan na pagsasanay sa propesyong pangkalusugan at hihikayatin at tutulungan sila sa pag-ee enrol sa mga paaralan ng medisina, pagnanars, "physical therapy" at iba pang kaugnay na kurso na may kinalaman sa propesyong pangkalusugan.

Tungo sa layuning ito, ang PKKP ay magtatalaga ng isang kinatawan sa bawat isang tanggapan na personal na magsasagawa ng mga nabanggit na gawain at tatanggap ng mga sumbong mula sa mga KP/KP at magpapakilos sa nararapat na ahensya. Susubaybayan din nito ang mga gawain ng Pambansang Museo at iba pang katulad na ahensya ng pamahalaan na sa pangkalahatan ay naglalayong pangasiwaan at pangalagaan ang mga bagay na lalang ng tao na pangkasaysayan at arkeolohiko ng mga KP/KP at pananagutan nila ang pagsasakatuparan ng iba pang mga gampaning inaakala ng PKKP na nararapat at kinakailangan.

- d) Tanggapan ng mga Lingkurang Sosyo-Ekonomiko at mga Natatanging Gawain - Ang Tanggapan ng mga Lingkurang Sosyo-Ekonomiko at mga Natatanging Gawain ay magsisilbing Tanggapan kung saan ang PKKP ay makikipag-ugnay sa mga kaukulang ahensya ng pamahalaan na may higit sa lahat na tungkuling magsagawa ng iba't-ibang pangunahing lingkurang sosyo-ekonomiko, mga patakaran, plano at programa na may kinalaman sa mga KP/KP upang matiyak na ang mga iyon ay maayos at tuwirang tinatamasa nila. Katungkulan din nito ang iba pang mga gampaning inaakala ng PKKP na nararapat at kinakailangan.
- e) Tanggapan ng Pagbibigay-Kapangyarihan at mga Karapatang Pantao - Titiyakin ng Tanggapan ng Pagbibigay-Kapangyarihan at mga Karapatang Pantao na ang mga katutubong karapatang sosyo-pulitikal, pangkalinangan at pangkabuhayan ay igagalang at kikilalanin. Titiyakin din nito na ang mga kaparaanan sa pagbuo ng kakayahan ay itinatatag at ang mga KP/KP ay

binibigyan ng lahat ng pagkakataon, kung ipasya nila na lumahok sa lahat ng antas na pagsasagawa ng desisyon. Titiyakin din nito na ang mga pangunahing karapatang pantao at ang iba pang mga karapatan ayon sa ipapasya ng PKKP, batay sa umiiral na mga batas, tuntunin at regulasyon, ay pinangangalagaan at itinataguyod.

- g) **Tanggapang Pampangasiwaan** - Ang Tanggapang Pampangasiwaan ay magbibigay sa PKKP ng ekonomikal, mahusay at mabisang mga tulong hinggil sa mga tauhan, pananalapi, talaan, kagamitan, seguridad, panustos at kaugnay na mga tulong. Pangangasiwaan din nito ang laang gugol sa lupaing ninuno.
- h) **Tanggapan sa mga Gawaing Pambatas** - Magkakaroon ng isang Tanggapan sa mga Gawaing Pambatas na magpapayo sa PKKP hinggil sa lahat ng mga bagay na pambatas na may kinalaman sa mga KP/KP at may tungkuling bigyan sila ng tulong na pambatas sa mga usaping kinasasangkutan ng interes ng pamayanan. Ito ay magsasagawa ng panimulang pagsisiyasat batay sa mga sumbong na iniharap ng mga katutubo laban sa isang natural o huridikal na tao na pinaniniwalaang lumabag sa mga karapatan ng mga KP/KP. Batay sa mga natuklasan nito, Mangunguna sila sa pagsasampa ng nararapat na aksyong ligal o administratibo sa PKKP.

Seksyon 47. Iba Pang Mga Tanggapan - Ang PKKP ay may kapangyarihang lumikha ng karagdagang mga tanggapan na inaakala nitong kinakailangan batay sa mga umiiral na tuntunin at patakaran.

Seksyon 48. Mga Tanggapang Panrehiyon at Panlarangan - Ang kasalukuyang mga Tanggapang Panrehiyon at Panlarangan ay patuloy na iiral batay sa pinalakas na balangkas ng organisasyon ng PKKP. Lilikha ng iba pang mga tanggapang panlarangan kung nararapat at ang magiging mga tauhan niyon ay pagpapasyahan ng PKKP: Sa Pasubali, na sa mga lalawigan may mga katutubo subalit walang mga tanggapang panlarangan, ang PKKP ay magtatayo ng mga tanggapang panlarangan sa naturang mga lalawigan.

Seksyon 49. Tanggapan ng Punong Tagapagpaganap - Ang PKKP ay lilikha ng Tanggapan ng Punong Tagapagpaganap na magsisilbing "secretariat" nito. Ang tanggapan ay pamumunuan ng isang Punong Tagapagpaganap na hihirangin ng Pangulo ng Pilipinas, sa rekomendasyon ng PKKP na magiging permanente. Ang mga tauhan ng tanggapan ay itatakda ng PKKP batay sa umiiral na mga tuntunin at patakaran.

Seksyon 50. Sangguniang Kalupunan - Ang isang kalupunang kinabibilangan ng mga tradisyunal na pinuno, nakatatanda at mga kinatawan mula sa sektor ng kababaihan at kabataan ng iba't-ibang KP/KP ay bubuuin ng PKKP sa tuwi-tuwina upang payuhan ito tungkol sa mga bagay-bagay na may kinalaman sa mga

problema, mithiin at kapakanan ng mga katutubo.

KABANATA VIII

Pagtatakda at Pagkilala sa Lupaing Ninuno

Seksyon 51. Pagtatakda at Pagkilala sa mga Lupaing Ninuno - Ang sariling pagtatakda ang magiging simulaing gabay sa pagtukoy at pagtatakda ng lupaing ninuno. Sa gayon, ang mga kinauukulang KP/KP ay may napakahalagang papel sa lahat ng mga gawaing may kinalaman dito. Ang sinumpaang salaysay ng mga nakatatanda sa tribo hinggil sa lawak ng mga teritoryo at mga kasunduan/

pag-aayos sa mga karatig na KP/KP, kung mayroon man, ay napakahalaga sa pagtiyak sa mga tradisyunal na teritoryong ito. Ang Pamahalaan ay magsasagawa ng mga kinakailangang hakbang upang tukuyin ang mga lupain na tradisyunal na inookupa ng mga kinauukulang KP/KP at sisiguruhin ang mabisang pangangalaga sa kanilang mga karapatan sa pagmamay-ari at pag-aangkin niyon. Ito rin ay magsasagawa ng mga

naaayong halimbawa upang mapangalagaan ang karapatan ng mga kinauukulang KP/KP sa lupain na hindi na lang sila ang tanging naninirahan, subalit nakaugalian nilang gamitin para sa kanilang ikinabubuhay at mga kinagawiang gawain, partikular ang mga KP/KP na lagalag pa at/o palipat-lipat na magbubungkal.

Seksyon 52. Paraan ng Pagtatakda - Ang pagtukoy at pagtatakda sa mga lupaing ninuno ay isasagawa nang alinsunod sa mga sumusunod na pamamaraan:

- a) Lupaing Ninuno na Itinakda Bago ang Batas na ito. - Ang mga probisyon dito ay hindi mailalapat sa mga lupaing ninuno/lupang ninuno na tinakdaan ayon sa Pampangasiwaang Kautusan Bilang 2, Serye ng 1993 ng Kagawaran ng Kalikasan at Likas-Yaman, ni hindi rin sa mga lupang ninuno at lupaing ninuno na tinakdaan sa ilalim ng iba pa mang programa sa pampamayanan/lupang ninuno-lupaing ninuno bago pagtibayin ang batas na ito. Ang mga lupa/lupaing-ninuno ng mga KP/KP na opisyal na tinakdaan bago mapagtibay ang batas na ito ay may karapatang humiling para mabigyan ng isang Katibayan ng Titulo sa Lupaing-Ninuno (CADT) sa lugar nang di na kailangang sumailalim sa

- pamamaraang tinukoy dito.
- b) Petisyon para sa Pagtatakda - Ang pagtatakda sa isang tiyak na hangganan ay maaaring pasimulan sa pamamagitan ng PKKP sa pagsang-ayon ng kinauukulang KP/KP, o sa pamamagitan ng isang Petisyon para sa Pagtatakda na iniharap sa PKKP, ng nakararaming miyembro ng KP/KP.
 - k) Karampatang Pagtatakda - Ang opisyal na pagtatakda ng mga hangganan ng lupaing-ninuno kabilang ang sensus ng lahat ng kasapi ng pamayanan doon ay dapat na isagawa agad ng Tanggapan ng Lupaing-Ninuno sa pamamagitan ng paghaharap ng kahilingan ng kinauukulang KP/KP. Ang pagtatakda ay isasagawa sa pakikipag-ugnayan sa kinauukulang pamayanan at sa lahat ng panahon ay isasama ang tunay na pakikisangkot at paglahok ng mga kasapi ng mga kinauukulang pamayanan.
 - d) Kinakailangang Katunayan - Ang Katunayan ng Paghahabol sa lupaing ninuno ay dapat na kabilang ang pinanumpaang salaysay ng mga nakatatanda o pamayanan, at iba pang mga kasulatan na tuwiran o di-tuwirang nagpapatunay sa pag-aangkin o pag-okupa sa lugar simula pa nuong panahong di abot ng alaala ng mga KP/KP sa konsepto ng mga may-ari na alinman sa mga sumusunod na mapananaligan kasulatan:
 - 1) Mga nakasulat na salaysay ng mga kaugalian at tradisyon ng mga KP/KP;
 - 2) Mga nakasulat na salaysay ng kaayusan at institusyong pulitikal ng mga KP/KP;
 - 3) Mga larawan na nagpapakita ng mahabang panahong pag-okupa tulad ng matatandang pagkakaayos, libingan, mga sagradong lugar at matatandang nayon;
 - 4) Mga salaysay pangkasaysayan, kabilang ang mga pagkakaisa at kasunduan hinggil sa mga hangganan na pinagkayarian ng mga kinauukulang KP/KP at ng iba pang mga katutubo;
 - 5) Plano ng sukat ng lupain at mga mapa;
 - 6) Mga kailangang kabatiran;
 - 7) Mga "survey" ng pinagmulan ng lahi;
 - 8) Mga larawan at paglalarawang pangkasaysayan ng mga tradisyunal na mga kagubatan at pangasuhang panlahat
 - 9) Mga larawan at paglalarawang pangkasaysayan ng mga nakagawian na palatandaan tulad ng mga bundok, ilog, sapa, bangin, burol, mataas na kapatagan at mga katulad; at
 - 10) Talaan ng mga pangalan at lugar na halaw sa katutubong wika ng pamayanan.
 - e) Paghahanda ng mga Mapa - Batay sa gayong pagsisiyasat at sa mga natuklasan tungkol doon, ang Tanggapan ng Lupaing Ninuno ng PKKP ay dapat maghanda ng mapa ng sukat ng buong paligid na may kumpletong deskripsyong teknikal, at isang deskripsyon ng mga likas na katangian at palatandaan na saklaw noon.

- g) Ulat ng Pagsisiyasat at iba pang Kasulatan - Maghahanda ang Tanggapan ng Lupaing Ninuno ng PKKP ng kumpletong kopya ng panimulang senso at isang ulat ng pagsisiyasat.
- h) Patalastas at Pagpapalathala - Ang isang sipi ng bawat kasulatan, kabilang ang salin sa katutubong wika ng kinauukulang KP/KP ay ipapaskil sa isang lantad na lugar sa loob ng labinlimang (15) araw man lamang. Ang isang sipi ng kasulatan ay ipapaskil din sa mga tanggapang lokal, panlalawigan at panrehiyon ng PKKP, at ilalathala sa isang pahayagang may pangkalahatang sirkulasyon minsan isang linggo sa loob ng dalawang (2) magkasunod na linggo upang ang iba pang naghahabol ay makapagharap ng pagtutol sa loob ng labinlimang (15) araw magmula sa petsa ng nasabing paglalathala: Sa Pasubali, na sa mga lugar na walang gayong pahayagan, ang pagsasahimpapawid sa isang himpilan ng radyo ay sapat nang pamalit: Sa Pasubali pa, na ang pagpapaskil ay ituturing na sapat na kung walang magagamit na pahayagan at himpilan ng radyo.
- i) Pagrerekomenda sa PKKP - Sa loob ng labinlimang (15) araw magmula sa paglalathala, at sa pag-inspeksyon, ang Tanggapan sa Lupaing Ninuno, ay maghahanda ng ulat sa PKKP na nagrerekomenda ng pagsang-ayong aksyon sa isang paghahabol na ipinalalagay na may sapat na katibayan, subalit kung hindi naman sapat, hihingi ang Tanggapan sa Lupaing Ninuno ng karagdagang katibayan; Sa Pasubali, na tatanggihan ng Tanggapan sa Lupaing Ninuno ang ano mang paghahabol na ipinalalagay na sadyang mali o madaya pagkaraang mainspeksyon at mapatunayan: Sa Pasubali pa, na sakaling tanggihan, ang Tanggapan sa Lupaing Ninuno ay magbibigay sa aplikante ng karampatang babala, na bibigyan ng sipi ang lahat ng kinauukulan, na nagsasaad ng mga dahilan ng pagtanggihan. Ang pagtanggihan ay maiaapela sa PKKP: Sa dagdag na Pasubali, na sa mga pagkakataong may salungatang paghahabol ang mga KP/KP hinggil sa mga hangganan ng mga paghahabol sa lupaing ninuno, ang mga nagsasalungatang panig ay paghaharapin at tutulungan ng Tanggapan ng Lupaing Ninuno sa pagbuo ng isang panimulang resolusyon hinggil sa salungatan, na hindi makahahadlang sa ganap na pagpapasya niyon alinsunod sa Seksyon sa ibaba.
- l) Pagsasalin ng mga Lugar na Sakop ng mga Lupaing Ninuno na Pinangasiwaan ng iba pang Ahensya ng Pamahalaan-Patotohanan ng Tagapangulo ng PKKP na ang lugar na saklaw ay isang lupaing ninuno. Ang mga kalihim ng Kagawaran ng Repormang Pansakahan, Kagawaran ng Kapaligiran at Likas na Yaman, Kagawaran ng Interyor at Pamahalaang Lokal at Kagawaran ng Katarungan, ang Komisyon ng Pambansang Korporasyon sa Pagpapaunlad, at iba pang ahensya ng pamahalaan na may saklaw sa lugar ay patatalastasan tungkol doon. Ang patalastas na iyon ay magbibigay-wakas sa ano mang batayang legal ukol sa saklaw na dating inaangkin; at
- m) Pagbibigay Katibayan ng Pagkilala sa Lupaing Ninuno - Ang KP/KP na ang

mga lupaing ninuno ay opisyal na tinakdaan ng hangganan at itinakda ng PKKP ay dapat pagkalooban ng isang Sertipiko ng Titulo sa lupaing ninuno (CADT) sa ngalan ng kinaukulang pamayanan, na kinapapalooban ng isang talaan ng lahat ng mga tinukoy na sensus.

- n) Pagrerehistro sa mga CADT - Irerehistro ng PKKP ang mga ibinigay na katibayan ng titulo sa lupang ninuno sa Taga-tala ng mga kasulatan sa lugar na kinaroroonan ng ari-arian.

Seksyon 53. Pagtutukoy, Pagtatakda at Pagpapatunay sa Lupaing Ninuno

- a) Ang pagpapasya sa paghahati ng mga lupain sa alinmang lupaing ninuno sa bawat naghahabol o katutubong pangkat (pamilya o tribo) ay ipauubaya sa mga kinaukulang KP/KP alinsunod sa kanilang mga kaugalian at nakagawian;
- b) Ang indibidwal at katutubong pangkat na naghahabol sa lupang ninuno na labas sa lupaing ninuno ay maaaring opisyal na ipatakda ang kanilang mga paghahabol sa pamamagitan ng pagpapatala ng mga aplikasyon para sa pagtukoy at pagtatakda ng kanilang mga paghahabol sa Tanggapan ng Lupaing-Ninuno. Ang isang indibidwal o kinikilalang ulo ng pamilya o tribu ay makapaghaharap ng gayong aplikasyon sa kanyang pangalan o sa pangalan ng kanyang pamilya, o tribu, ayon sa pagkakasunod;
- k) Ang mga katunayan ng gayong paghahabol ay dapat ilakip sa aplikasyon kabilang ang pinanumpaang salaysay ng mga nakatatanda sa pamayanan at iba pang kasulatan na tuwiran o di-tuwirang nagpapatunay sa paghawak o pag-okupa sa mga lugar nuong panahong di abot ng alaala ng indibidwal o pangkat na naghahabol sa konsepto ng pagmay-ari na maari alinman sa mga tunay na kasulatan na binanggit sa Seksyon 52 (d) ng Batas na ito, kasama ang mga deklarasyon sa buwis at mga katunayan ng pagbabayad ng buwis;
- d) Maaaring hingin ng Tanggapan ng Lupaing Ninuno sa bawat naghahabol ang pagbibigay ng iba pang mga kasulatan, sinumpaang salaysay at katulad nito, na sa opinyon nito ay makapagbibigay ng liwanag sa katotohanan ng nilalaman ng aplikasyon/paghahabol;
- e) Pagkatanggap ng aplikasyon sa pagtatakda at pagkilala sa paghahabol sa lupang ninuno, ipapalathala ng Tanggapan ng Lupaing Ninuno ang aplikasyon at ang isang sipi ng bawat kasulatan ay ipasusumite kabilang ang salin sa katutubong wika ng kinaukulang KP/KP sa isang lantad na lugar doon sa loob ng labinlimang (15) araw man lamang. Ang isang sipi ng kasulatan ay ipapaskil din sa mga tanggapang lokal, panlalawigan, at panrehiyon ng PKKP, at ilalathala sa isang pahayagang may pangkalahatang sirkulasyon minsan sa isang linggo sa loob ng dalawang (2) magkasunod na linggo upang ang iba pang naghahabol ay makapagharap ng pagtutol doon sa loob ng labinlimang (15) araw magmula sa araw ng paglalathala: Sa Pasubali, na sa mga lugar na walang gayong pahayagan, ang pagsasahimpapawid sa isang himpilan ng radyo ay magiging

- mabisang kahalili; Sa Pasubali pa, na ang pagpapaskil ay ituturing lamang na sapat na kung walang pahayagan at himpilan ng radyo;
- g) Labinlimang (15) araw pagkaraan ng paglalathalang iyon, susuriin at sisiyasatin ng Tanggapan ng Lupaing Ninuno ang bawat aplikasyon, at kung mapatunayang karapat-dapat, ay ipasusukat nang baha-bahagi ang lugar na pinaghahabol. Tatanggihan ng Tanggapan ng Lupaing Ninuno ang ano mang paghahabol na itinuturing na sadyang mali o madaya pagkatapos siyasatin at mapatunayan. Sakaling tanggihan, ang Tanggapan ng Lupaing Ninuno ay magbibigay sa aplikante ng karampatang babala na bibigyan ng kopya ang lahat ng kinauukulan, na nagsasaad ng mga dahilan sa pagtanggi. Ang pagtanggi ay maiiapela sa PKKP. Sakaling may salungatang paghahabol ng mga indibidwal o katutubong pangkat ng mga naghahabol, paghaharapin at tutulungan ng Tanggapan ng Lupaing Ninuno ang mga naglalabang panig para makabuo ng panimulang resolusyon sa hidwaan, na hindi makahahadlang sa lubos na pagpapasya roon alinsunod sa Seksyon 62 ng Batas na ito. Sa lahat ng paglilitis ukol sa pagtukoy o pagtatakda ng mga lupaing ninuno ayon sa itinakda rito, ang Tagapangasiwa sa mga Lupa ang kakatawan para sa kapakanan ng Republika ng Pilipinas; at
- h) Ang Tanggapan ng Lupaing Ninuno ay maghahanda at magbibigay ng ulat tungkol sa bawat at lahat ng aplikasyon na sinukat at itinakda ng PKKP, na siya namang magsusuri sa ibinigay na ulat. Kung mapatunayan ng PKKP na karapat-dapat ang naturang paghahabol, ito ay magbibigay katibayan ng lupaing ninuno na nagpapahayag at nagpapatunay sa paghahabol ng bawat indibidwal o pangkat (pamilya o tribu) na naghahabol sa lupaing ninuno.

Seksyon 54. Mga Madayang Paghahabol - Sa pamamagitan ng sulat kahilingan mula sa KP/KP, maaaring suriin ng Tanggapan ng Lupaing Ninuno, ang mga umiiral na paghahabol na natamo sa pandaraya ng sinumang tao o pamayanan. Ang alinmang paghahabol na napatunayang natamo sa pandaraya ng, at ibinigay na sa, sinumang tao o pamayanan ay maaaring pawalan ng bisa ng PKKP pagkaraan ng karampatang babala at pagdinig ng lahat ng kinauukulang panig.

Seksyon 55. Mga Karapatang Pamayanan - Batay sa Seksyon 56 nito, ang mga lugar na saklaw ng lupaing ninuno natakdaan man o hindi, ay ipalalagay na hawak ng pamayanan: Sa Pasubali, na ang mga karapatang pampamayanan sa ilalim ng Batas na ito ay hindi dapat ipakahulugang kapwa pagmamay-ari ayon sa itinatakda sa R.A. Blg. 386 na tinatawag na Bagong Kodigo Sibil.

Seksyon 56. Umiiral na Pamamahala sa mga Karapatan sa Ari-arian - Ang mga karapatan sa ari-arian na saklaw ng lupaing ninuno na umiral na at/o ipinagkaloob sa pagkakabisa ng Batas na ito, ay dapat kilalanin at igalang.

Seksyon 57. Mga Likas na Yaman sa mga Lupaing Ninuno - Ang mga KP/KP ay may mga karapatang mauna sa pag-ani, pagkuha, paglinang o paggamit ng ano mang likas na yaman sa mga lupaing ninuno. Ang isang di kabilang sa kinauukulang KP/KP ay maaaring payagang lumahok sa pagpapaunlad at paggamit ng likas na yaman sa loob ng hindi hihigit sa dalawampu't limang (25) taon na mapapanibago nang hindi hihigit sa dalawampu't limang (25) taon: Sa Pasubali, na may pormal at nakasulat na kasunduan sa kinauukulang KP/KP o sumang-ayon ang pamayanan, alinsunod sa sarili nitong paraan ng pagpapasya, na pumayag sa gayong gawain: Sa Pasubaling pangwakas, na ang PKKP ay may kapangyarihang dumalaw at gumawa ng nararapat na pagkilos para mapangalagaan ang mga karapatan ng mga KP/KP batay sa parehong kasunduan.

Seksyon 58. Mga Pagsasaalang-alang sa Kapaligiran - Ang mga lupaing ninuno o mga bahagi niyon na natuklasang kinakailangan para sa nanganganib na mga watershed, bakawanan, kanlungan ng mga buhay-ilang, kasukalan, mga pinangangalagaang lugar, kagubatan, o muling pagpapagubat ayon sa itinakda ng mga karampatang ahensya sa lubos na pakikilahok ng mga kinauukulang KP/KP ay dapat pamalagiin, pangasiwaan at linangin ukol sa mga layuning iyon. Ang mga kinauukulang KP/KP ay bibigyan ng pananagutang panatilihin, linangin, pangalagaan at pamalagiin ang mga lugar na iyon sa lubos at mabisang tulong ng mga ahensya ng Pamahalaan. Sakaling ipasya ng mga KP/KP na isalin ang pananagutan sa mga lugar, ang naturang desisyon ay kailangang nakasulat. Ang pagsang-ayon ng mga KP/KP ay isasagawa nang naaalinsunod sa mga kinaugaliang batas nito na di makapipigil sa mga pangunahing kinakailangan ng mga umiiral na batas hinggil sa kusa at paunang nakababatid na pagsang-ayon: Sa Pasubali, na ang paglilipat ay pansamantala lamang at muling mababalik sa mga KP/KP ng naaalinsunod sa isang programa ukol sa paglilipat ng teknolohiya: Sa Pasubali pa, na wala isa mang KP/KP ang paaalisin o ililipat ng tirahan dahil sa layuning tinukoy sa seksyong ito nang walang nakasulat na pagsang-ayon ng mga tiyak na taong may kapangyarihang magbigay ng pagsang-ayon.

Seksyon 59. Paunang Kondisyon sa Katibayan - Ang lahat ng mga kagawaran at iba pang ahensya ng pamahalaan ay mahigpit na tatagubilinang huwag magbigay, mag-ulit, o magkakaloob ng ano mang konsesyon, pahintulot o paupa, o pumasok sa ano mang kasunduang partiha sa produksyon, ng walang paunang katibayan mula sa PKKP na ang apektadong lugar ay hindi sumasaklaw sa alinmang lupaing ninuno. Magbibigay lamang ng gayong katibayan pagkaraang maisagawa ang panlarangang pagsisiyasat ng Tanggapan sa Lupaing Ninuno sa kinauukulang lugar: Sa Pasubali, na hindi magbibigay ng ano mang katibayan ang PKKP nang walang malaya at paunang pabatid at nakasulat na pagsang-ayon ng mga kinuukulang KP/KP: Sa Pasubali pa, na walang kagawaran, ahensya ng pamahalaan o korporasyon ari o kontrolado ng pamahalaan ang makapagbibigay ng bagong

konsesyon, pahintulot, paupa, o kasunduan sa pagpaparti ng produksyon habang may nakabimbing aplikasyon para sa Katibayan ng Titulo sa Lupaing Ninuno: Sa Pasubaling pangwakas, na ang mga KP/KP ay may karapatang ihinto o pigilin, alinsunod sa Batas na ito, ang ano mang proyekto na hindi nakatugon sa itinatakda ng ganitong pamamaraang pagsangguni.

Seksyon 60. Hindi Kasama sa Buwis - Ang lahat ng lupain na pinatunayang mga lupaing ninuno ay hindi kasama sa buwis, sa ari-ariang real, mga tanging pataw, at iba pang paraan ng pagbubuwis, matangi ang mga bahagi ng lupaing ninuno na aktuwal na ginagamit sa malawakang pagsasaka, pataniman na pangkalakal sa kagubatan at sa mga layuning residensyal o sa sandaling matituluhan ng mga pribadong tao: Sa Pasubali, na lahat ng mga pagbubuwis ay gagamitin upang mapadali ang paglilinanag at pagpapaunlad ng lupaing ninuno.

Seksyon 61. Pansamantalang Kapangyarihan sa Rekisisyon - Bago maitatag ang isang institusyunal na kakayahan sa pagsukat kung saan ay mabisang maisasakatuparan ang tungkulin nito, subalit hindi dapat lumampas sa tatlong(3) taon pagkaraang likhain ito, ang PKKP ay binibigyan ng kapangyarihan na humiling sa mga pangkat taga-sukat ng Kagawaran ng Kapaligiran at Likas na Yaman (DENR) gayundin sa iba pang kaparehong may kakayahan na mga pribadong pangkat taga-sukat, sa pamamagitan ng isang Memorandum ng Kasunduan (MOA), na takdaang ang mga hangganan ng lupaing ninuno. Pagbibigyan ng Kalihim ng DENR ang ano mang ganoong kahilingan sa loob ng isang (1) buwan pagkalabas niyon: Sa Pasubali, na ang Memorandum ng Kasunduan ay magsasaad, bukod pa sa iba, ng isang probisyon para sa paglilipat ng teknolohiya sa PKKP.

Seksyon 62. Pag-aayos ng mga Hidwaan - Sakaling may mga nagsasalungatang interes, na may mga nakapipinsalang paghahabol sa mga lupaing ninuno ayon sa itinakda sa plano ng pagsukat, at hindi malulutas, didinggin at pagpapasyahan ng PKKP, pagkaraang mapatalastasan ang mga kaukulang panig, ang hidwaan na dulot ng pagtatakda sa hangganan ng gayong mga lupaing ninuno: Sa Pasubali, na kung ang hidwaan sa pagitan at/o ng mga KP/KP ay hinggil sa nakaugalian na mga hangganan ng kani-kanilang mga lupaing ninuno, dapat sundin ang kinaugaliang pamamaraan. Ang PKKP ay magpapahayag ng kinakailangang mga alituntunin at patakaran upang maisagawa ang mga gampaning magpasya nito: Sa Pasubali pa, na ano mang desisyon, utos, gawad o kapasyahan ng PKKP tungkol sa ano mang bagay na nauukol sa paglalapat, pagsasakatuparan, pagpapatupad at pagpapakahulugan ng Batas na ito ay maidudulog para sa Petisyon sa Pagsusuri sa Hukuman ng Apelasyon sa loob ng labinlimang (15) araw pagkatanggap sa isang sipi niyon.

Seksyon 63. Mailalapat na mga Batas - Ang mga kinagisnang batas, kaugalian

at kalakaran ng mga KP/KP ng lupa kung saan ang hidwaan ay nagmula ang ilalapat muna kaugnay sa mga karapatan sa ari-arian, paghahabol at pagmamay-ari, pagmamana at pag-aayos ng mga hidwaan sa lupa. Ano mang pag-aalinlangan o kalabuan sa paglalapat at pagpapakahulugan ng mga batas ay pagpapasyahan nang kapaki-pakinabang sa mga KP/KP.

Seksyon 64. Mga Hakbanging Panlunas - Maaaring isagawa ang ekspropasyon sa pagpapasya sa mga hidwaan ng interes batay sa simulain ng "kabutihan ng nakararami". Ang PKKP ay magsasagawa ng nararapat na ligal na hakbang upang mapawalang-bisa ang mga opisyal na kasulatan ng mga titulo na natamo nang ilegal: Sa Pasubali, na ang gayong pamamaraan ay titiyak na ang mga karapatan ng mga matuwid na may-ari ay igagalang: Sa Pasubali pa, na ang aksyon para sa pagpapawalang-bisa ay sisimulan sa loob ng dalawang (2) taon mula sa pagkakabisa ng Batas na ito: Sa Pasubaling pangwakas, na ang aksyon para sa muling paglilipat ay sa loob ng sampung (10) taon alinsunod sa mga umiiral na batas.

KABANATA IX

Nasasaklawan at Pamamaraan sa Pagpapatupad ng mga Karapatan

Seksyon 65. Pananaig ng mga Kinagisnang Batas at Kalakaran - Kung ang mga hidwaan ay kinasasangkutan ng mga KP/KP, ang mga kinagisnang batas at kalakaran ay gagamitin sa pagpapasya sa hidwaan.

Seksyon 66. Saklaw ng PKKP - Ang PKKP, sa pamamagitan ng mga tanggapang panrehiyon nito, ay may saklaw sa lahat ng mga paghahabol at hidwaan na kinapapalooban ng mga karapatan ng mga KP/KP: Sa Pasubali, gayunman, hindi dapat idulog sa PKKP ang ano mang hidwaan matangi kung nalubos na ng KP/KP ang lahat ng kalunasang itinatakda sa kanilang mga kinagisnang batas.

Para sa layuning ito, magbibigay ng katibayan ang Sanggunian ng mga Nakatatanda na lumahok sa pagsisikap na malutas ang hidwaan na hindi nalutas niyon, kung saan ang katibayan ay magsisilbing batayan bago makapagharap ng petisyon sa PKKP.

Seksyon 67. Mga Apela sa Hukuman ng Apela - Ang mga desisyon ng PKKP ay maaaring

habulin sa Hukuman ng Apelasyon sa pamamagitan ng petisyon sa muling pagsusuri.

Seksyon 68. Pagsasagawa ng mga Desisyon, Gawad, Utos - Pagkalipas ng panahong itinatakda rito at walang naisagawang apela ang alinmang naglalabang panig, ang Pinunong Tagapakinig ng PKKP, sa sariling kusa nito o sa kahilingan ng nananaig na panig, ay magbibigay ng isang kasulatan ng pagpapatupad na nag-aatas sa "sheriff" o sa nararapat na pinuno na magsagawa ng pangwakas na mga desisyon, utos, o gawad ng panrehiyong Pinunong Tagapakinig ng PKKP.

Seksyon 69. Mga Kapangyarihang Kwasi-Hudisyal ng PKKP - Ang PKKP ay magkakaroon ng kapangyarihan at lakas na:

- a) Magpahayag ng mga tuntunin at regulasyong sasaklaw sa pagdinig at pagpapasya sa mga usaping iniharap dito gayundin iyong may kinalaman sa panloob na gampanin nito at mga tuntuning at regulasyon na kakailanganin upang maisagawa ang mga layunin ng Batas na ito;
- b) Magpanumpa. Ipatawag ang mga panig sa isang pagtatalo, magbigay ng mga subpena na hinihingi ang pagdalo at salaysay ng mga testigo o paglalabas ng mga aklat, kasulatan, kasunduan, talaan, at iba pang kauring kasulatan na mahalaga sa makatarungang pagpapasya sa bagay na sinisiyasat o dinidinig alinsunod sa Batas na ito.
- k) Parusahan ng paglapastangan ang sinumang tao, tuwiran o di-tuwiran, at magpataw ng kaukulang mga parusa ukol doon; at
- d) Pangasiwaan ang ano man o lahat ng mga pagkilos na kinasasangkutan o dulot ng ano mang kaso na nakadulog dito na kung hindi mapangangasiwaan agad ay magdudulot ng malaki o di maaayos na pinsala sa alinmang panig o malubhang makaaapekto sa mga gawaing panlipunan o pangkabuhayan.

Seksyon 70. Walang Utos na Pagpigil o Panimulang Pagpigil - Walang mababang hukuman ng Pilipinas ang magkakaroon ng saklaw na magbigay ng ano mang utos na pumipigil o utos ng panimulang pagpigil laban sa PKKP o alinmang tanggapan nito na inawtorisahan o itinalaga sa alinmang kaso, hidwaan o pagtatalo na dulot ng, kailangan sa, o pagpapakahulugan ng Batas na ito at iba pang nauukol na batas na may kinalaman sa mga KP/KP at mga lupaing ninuno.

KABANATA X

Pondo Para sa Lupaing Ninuno

Seksyon 71. Pondo para sa Lupaing Ninuno - Sa pamamagitan nito'y nililikha ang isang natatanging pondo, na tatawaging pondo ng lupaing ninuno, sa panimulang halaga na Isang Daan Tatlung Milyong Piso (P130,000,000.00) bilang kabayaran sa "expropriated" na lupain, pagtatakda ng hangganan at

paglinang ng mga lupaing ninuno. Ang halagang Limampung Milyong Piso (P50,000,000.00) ay manggagaling sa kabuuang kita ng buwis mula sa sinundang taon, ang pondo ng "Social Reform Council" na nauukol sa pagsukat at pagtatakda ng hangganan ng mga lupa/lupaing ninuno, at sa iba pang pagkukunan na sa palagay ng pamahalaan ay nararapat.

Pagkaraan niyon, ang gayong halaga ay dapat isama sa Batas sa Taunang Pangkalahatang Laang-Gugugulin. Ang mga pondong dayuhan gayundin ang lokal na pondo na nakalaan para sa KP/KP sa pamamagitan ng pamahalaan ng Pilipinas ay pararaanin sa PKKP. Ang PKKP ay maaari ring mangilak at tumanggap ng mga donasyon, bigay-pala at "grant" sa paraan ng kontribusyon, ang gayong at/mga bigay-pala ay libre sa buwis sa kita o handog at lahat ng iba pang mga buwis, bayarin o butaw na ipinapataw ng pamahalaan o alinmang subdibisyong pulitikal o instrumentalidad niyon.

KABANATA XI

Mga Parusa

Seksyon 72. Mga Gawang Maparurusahan at Mga Mailalapat na Parusa - Ang sinumang tao na lumabag sa alinmang probisyon ng Batas na ito, tulad ng, subalit hindi limitado sa, walang pahintulot at/o di-naaayon sa batas na pagpasok sa alinmang lupa/lupaing ninuno gaya ng nasasaad sa Seksyon 10, Kabanata III, o gumawa ng alinman sa mga ipinagbabawal na kilos na binabanggit sa mga Seksyon 21 at 24, Kabanata V, Seksyon 33, Kabanata VI nito, ay parurusahan nang naaalinsunod sa mga kinagawiang batas ng kinauukulang mga KP/KP; Sa Pasubali, na hindi dapat maging malupit, mapang-hamak o di-makatao ang gayong parusa; Sa Pasubali pa, na hindi dapat ipataw ang parusang kamatayan o labis na multa. Ang probisyong ito ay hindi makapipigil sa karapatan ng alinmang KP/KP na mapakinabangan ang proteksyon ng mga umiiral na batas. Sa gayong pangyayari, ang sinumang tao na lumabag sa alinmang probisyon ng Batas na ito ay parurusahan, sa sandaling mahatulan, ng pagkabilanggong hindi kukulangin sa siyam(9) na buwan pero hindi hihigit sa labindalawang (12) taon o multang hindi bababa sa Isandaang Libong Piso (P100,000.00) at hindi hihigit sa Limandaang Libong Piso (P500,000.00) o kapwa multa at pagkabilanggo ayon sa kapasyahan

ng hukuman. Bukod dito, siya ay pagbabayaran sa kinauukulang mga KP/KP sa ano mang pinsala sa nasabing KP/KP dahil sa kagagawang labag sa batas.

Seksyon 73. Mga Taong Maparurusahan - Kung ang nagkasala ay isang "judicial person", ang lahat ng mga opisyal tulad ng, pero hindi limitado sa, Pangulo nito, Tagapamuno, o Puno ng

Tanggapang dapat managot sa kanilang kilos na labag sa batas ay pananagutin doon, bukod sa pagwawalang-bisa sa mga katibayan ng kanilang pagkakalista at/o lisensya: Sa Pasubali, na kung ang nagkasala ay isang opisyal ng pamahalaan, kasama sa parusa ang habang-buhay na maaalis ang karapatang manungkulan pa sa tanggapang pampubliko.

KABANATA XII

Pagsasanib ng Tanggapan ng mga Pamayanang Pangkalinangan sa Hilaga (TPPH) at ng Tanggapan ng mga Pamayanang Pangkalinangan sa Timog (TPPT)

Seksyon 74. Pagsasanib ng ONCC/OSCC - Ang Tanggapan ng Pamayanang Pangkalinangan sa Hilaga (ONCC) at ang Tanggapan ng mga Pamayanang Pangkalinangan sa Timog (OSCC), na nilikha alinsunod sa mga Kautusang Tagapagpaganap Blg. 122--B at 122-C ayon sa pagkakasunod, ay pinagsasanib sa pamamagitan nito bilang mga tanggapang bahagi ng PKKP at magpapatuloy na manungkulan sa ilalim ng isang pinasigla at pinalakas na balangkas upang matamo ang mga layunin ng PKKP; Sa Pasubali, na ang mga katungkulan "Staff Director", "Bureau Director", "Deputy Executive Director" at "Executive Director" pababa, ay binubuwag sa pamamagitan ng Batas na ito, Sa Pasubali pa, na ang mga opisyal at manggagawa ng binuwag na mga tanggapan na maaaring may katangiang angkop ay maaaring humiling para muling mahirang sa PKKP at mabibigyan ng unang karapatan sa paglalagay sa mga bagong likhang katungkulan ng PKKP, alinsunod sa mga katangiang itinakda ng Lupon sa Pagbibigay Hanapbuhay; Sa Pasubali pa, na sakaling magprisinta sa parehong katungkulan ang isang katutubo at ang isang di-katutubo na pareho ang katangian, bibigyan ng karapatang mauna ang katutubo. Ang mga opisyal at manggagawa na matatanggal dahil sa pagsasanib ng kani-kanilang mga tanggapan ay tatanggap ng bigay-pala na katumbas sa isa't kalahating (1 1/2)

buwan na sahod para sa bawat taon ng patuloy at kasiya-siyang serbisyo o ang katumbas na pinakamalapit na maliit na bahagi niyon na di makabubuti sa kanila batay sa tinanggap na pinakamataas na sahod. Kung sila ay karapat-dapat na sa pagreretiro o bigay-pala, na sila ay makapipili ng benepisyo sa pagreretiro o ang bigay-pala na itinakda rito. Ang mga opisyal at manggagawa na mababalik sa katungkulan ay dapat magsauli ng tinanggap na mga benepisyo sa pagreretiro o bigay-pala. Sa Pangwakas na Pasubali, na ang mga muling matatanggap na mga tauhan ay kailangan pa ring makatugon sa mga katangian at pamantayang itinakda ng Serbisyo Sibil at ng Lupon sa Pagbibigay Hanapbuhay na nilikha rito.

Seksyon 75. Panahon ng Pagbabago - Ang TPPH/TPPT ay may anim (6) na buwan mula sa pagkakabisa ng Batas na ito para tapusin ang mga gawain nito at magsagawa ng pagtutuos ng pananalapi nito.

Seksyon 76. Paglilipat ng mga Kagamitan/Ari-arian - Ang lahat ng mga ari-ariang tunay at personal na ipinagkaloob o ari ng pinagsasanib na mga tanggapan gaya ng isinaad, ay dapat ilipat sa PKKP na di na kailangan pa ang paghahatid, pagsasalin o pagtatalaga at dapat gamitin ukol sa layuning pareho sa paggamit sa kanila ng mga dating tanggapan: Sa Pasubali, na lahat ng mga kontrata, talaan at kasulatan na may kinalaman sa mga gawain ng pinagsanib na mga tanggapan ay dapat ilipat sa PKKP. Ang lahat ng mga kasunduan at kontratang pinasok ng mga pinagsanib na tanggapan ay mananatiling ganap na umiiral at may-bisa maliban kung wakasan, baguhin o susugan ng PKKP.

Seksyon 77. Lupon sa Pagbibigay Hanapbuhay - Batay sa mga tuntunin sa muling pagbabalangkas ng pamahalaan, dapat lumikha ang PKKP ng isang "Placement Committee" sa pakikipag-ugnayan sa Komisyon ng Serbisyo Sibil, na tutulong sa matalinong pagpili at paglalagay ng mga tauhan upang ang mga nababagay at higit na karapat-dapat na mga tao ang mahirang sa muling binalangkas na ahensya. Ang Lupon sa Pagbibigay Hanapbuhay ay bubuuin ng pitong (7) Komisyoner at isang kinatawan ng mga KP/KP mula sa bawat samahan ng una at pangalawang antas ng samahan ng mga manggagawa sa Tanggapan sa mga Pamayanang Pangkalinangan sa Hilaga at Timog (ONCC/OSCC), mga samahang di-pampamahalaan (NGO) na naglingkod na sa pamayanan sa loob ng limang (5) taon man lamang at mga samahan ng mamamayan (PO) na umiiral na sa loob ng limang (5) taon man lamang. Sila ang batayan ng pamantayan ng pananatili at paghirang na ihahanda ng kalupunang sanggunian at ng kaukulang mga probisyon ng batas sa Serbisyo Sibil.

KABANATA XIII

Mga Pangwakas na Probisyon

Seksyon 78. Natatanging

Probisyon - Ang Lungsod ng Baguio ay mananatiling saklaw ng Karta nito at ang lahat ng lupaing inihayag na bahagi ng pambayanang reserbasyon nito ay mamamalaging ganoon hanggang sa baguhin ang uring kinabibilangan sa pamamagitan ng kaukulang pagsasabatas: Sa Pasubali, na ang mga naunang karapatan at titulo sa lupa na kinikilala at/o natamo sa pamamagitan ng ano mang kaparaanang panghukuman, pampangasiwaan o iba pang kaparaanan bago magkabisa ang Batas na ito ay mananatiling may bisa; Sa Pasubali pa, na ang probisyong ito ay hindi dapat ilapat sa alinmang teritoryo na naging bahagi ng Lungsod ng Baguio pagkaraang magkabisa ang Batas na ito.

Seksyon 79. Laang-gugulin - Ang halagang kailangan upang tustusan ang panimulang pagsasagawa ng Batas na ito ay kukunin sa laang-guguling sa taong kasalukuyan ng Tanggapan sa mga Pamayanang Pangkalinangan sa Hilaga (TPPH) at ng Tanggapan sa mga Pamayanang Pangkalinangan sa Timog (TPPT). Pagkaraan niyon, ang mga halagang kakailanganin para sa patuloy na pagsasagawa nito ay isasama sa Taunang Batas sa Pangkalahatang Laang-Gugulin.

Seksyon 80. Pangsakatuparang mga Tuntunin at Alituntunin - Sa loob ng animnapung (60) araw kaga't pagkahirang, ang PKKP ay magpapalabas ng mga kinakailangang tuntunin at regulasyon, sa pakikipagsangguni sa mga Komite sa mga Pambansang Pamayanang Pangkalinangan ng Kapulungan ng mga Kinatawan at ng Senado, para sa mabisang pagsasakatuparan ng Batas na ito.

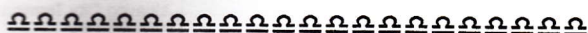
Seksyon 81. Sugnay na Nagtatangi - Ang Batas na ito ay hindi makakahadlang sa ano mang paraan sa mga karapatan at benepisyo ng mga KP/KP alinsunod sa iba pang mga kumbensyon, rekomendasyon, pandaigdig na kasunduan, mga pambansang batas, gawad, kaugalian at mga kasunduan.

Seksyon 82. Sugnay na Naghihiwalay - Sakaling ang ano mang probisyon ng Batas na ito o ano mang bahagi niyon ay ipahayag na labag sa konstitusyon ng isang may kakayahan na hukuman, ang iba pang mga probisyon ay hindi

maaapektuhan niyon.

Seksyon 83. Sugnay na Nagpapawalang-Bisa - Ang Atas ng Pangulo Blg. 410, mga Kautusang Tagapagpaganap Blg. 122-B at 122-C, at lahat ng iba pang mga batas, dekreto, kautusan, tuntunin at alituntunin, o mga bahagi niyon, na salungat sa Batas na ito ay pinawawalang-bisa o binabago rito nang naalinsunod.

Seksyon 84. Pagkakabisa - Ang Batas na ito ay magkakabisa labinlimang (15) araw pagkalathala nito sa "Official Gazette" o sa alinmang dalawang (2) pahayagan na may pangkalahatang sirkulasyon.

Simula pa ng panahon na di na matandaan, ang mga karapatan ng mga katutubo at ng pamayanan nito ay di napag-ukulan ng sapat na pansin at wastong pangangalaga kung ihahambing sa ibang sektor ng lipunan. Kung kaya, sa isang banda, ang pagkakasa-batas ng Batas Pangkarapatan ng mga Katutubo ay isang malaking tagumpay para sa nasabing maralitang grupo.

Subalit, nawawalan ng saysay ang batas kung ang mga katutubo mismo ay hindi ito naiintindihan.

Alinsunod sa ganitong batayan, ipinasya ng Komisyon ng Karapatang Pantao na isalin sa Tagalog at Cebuano ang Batas Pangkarapatan ng mga Katutubo sa tulong ng PANLIPI, isang NGO na nangangalaga sa mga panligal na karapatan ng mga katutubo at ng Komisyon ng Wikang Pilipino.

Umaasa ang Komisyon na sa tulong ng mga GO, NGO at PO, ang Batas na ito ay maipatutupad ng may pag-galang sa katutubo... walang kinikilingan at sa makatarungang paraan.

Nagpasalamat rin ang Komisyon sa NCIP-National Commission on Indigenous People, kay G. Tony Abuso ng Catholic Bishop's Conference of the Philippines-Episcopal Commission on Indigenous Peoples sa bukas loob na pagpapahiram nila ng mga larawan.

Komisyon ng Karapatang Pantao

(Commission on Human Rights)

U.P. Complex, Commonwealth Avenue

Diliman, Quezon City 1101

Tel. Nos. 927-6225; 925-3878

Telefax : 9285655; 9290102; 9284471

National Capital Region

U.P. Complex, Commonwealth Ave.

Diliman, Quezon City 1101

Tel. No. 9287098

Cordillera Administrative Region

C and A Park Manor Bldg.

Km. 5, La Trinidad, Benquet

Tel. No. 422-4665

Telefax: 422-4666

Region I

Nat. Highway, Pagdalagan Norte

San Fernando City, La Union

Tel. No. 700-3608

Telefax: 072-700-3607

Region II

CPSTA Building, Taft Street

Tuguegarao, 3500 Cagayan

Tel. No. (078) 844-1098

Region III

3/F, Kehyeng Building

McArthur Highway, Dolores

San Fernando, 2000 Pampanga

Tel. No. (045) 9610-830/9614-475

Sub-Office

2nd Flr., LBP Bldg.

Cor. Gabaldon St. and Gen. Tinio St.

Cabanatuan City

Region IV

Kian Seng Building, A. Flores St.

4000 San Pablo City

Tel. No. (93) 4850/562-54-15

Sub-Office

IBP Bldg., in front of RTC Bldg.

4301 Lucena City

Tel. No. (042) 712-404

Region V

ANST Bldg., Washington Drive

Legaspi City 4500 Legaspi City

Tel. No. (05221) 4550313

Sub-Office

Rm. 300, Velasco Bldg.

Panganiban Drive

4400 Naga City

Region VI

2/F, DBP Bldg., De la Rama St.,

5000 Iloilo City

Tel. No. 337-80-19

Sub-Office

2nd Flr., Provl. Administration Bldg.

Lacson St., 6100 Bacolod City

Tel. No. (034) 81235/258287/81236

Region VII

Rosal Apt. cor. Llorente & Rosal Sts.

Capitol Site, 6000 Cebu City

Region VIII

3/F, R. Yu Salazar Annex Bldg.

Salazar Street, 6500 Tacloban City

Tel. No. (053) 321-33-96

Sub-Office

Calbayog City Terminal

Calbayog City

Region IX

2/F, Philippine Veterans Bank Bldg.

cor. Gov. Lim Ave. & Saavedra St.

7000 Zamboanga City

Tel. No. (062) 993-2869

Sub-Office

Provincial Garage Compound

Consolacion St., Balangasan District

Pagadian City

Tel. No. (062) 215-2856

Region X

2/F, Ong's Bldg., cor. Yacapin Ext.

& President Roxas Street

9000 Cagayan de Oro City

Tel. No. (088-22) 724-525

Sub-Office

Galaxy Inn Bldg., Luna St.

9200 Iligan City

Tel. No. (063) 881-5627

Region XI

12 Jose Palma Gil Street

8000 Davao City

Tel. No. (082) 221-75-04

Region XII

Room 309, Usman Mampen Bldg.

Don Rufino Alonzo Street

9600 Cotabato City

Tel. No. (064) 214-525/213-771

Sub-Office

Ground Flr., Al-Shiek Building

Banggolo, Quezon Ave.

Marawi City

Region XIII

2nd Flr., First Consolidated Bank Bldg.

J. Rosales Ave., 8600 Butuan City

Tel. No. (085) 815-2247

REGIONAL OFFICES

Republika ng Pilipinas
Komisyon ng Karapatang Pantao
(Commission on Human Rights)
Tel. Nos. 9253878/9276225
Telefax 9284471

A joint project of the

DEVELOPMENT AND PRODUCTION DIVISION
Human Rights Education and Research Office
- Pebrero 2000

**PHILIPPINE HUMAN RIGHTS PLAN
SECRETARIAT**